

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

DIPLOMSKA NALOGA

ANDREA JEMC VIDIC

KOPER, 2013

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Diplomska naloga

SOCIALNO PODJETNIŠTVO – INSTRUMENT ZA
RAZVOJ PODEŽELJA - primer Gorenjske

Andrea Jemc Vidic

Koper, 2013

Mentorica: izr. prof. dr. Doris Gomezelj Omerzel

POVZETEK

Diplomsko delo opisuje socialno podjetništvo kot instrument za razvoj podeželja na primeru Gorenjske. Besedilo temelji na značilnostih solidarnosti in družbene odgovornosti, ki predstavljajo nujno potrebo za razvoj podeželja. Skozi opise obstoječih primerov prikazuje problematiko razvoja socialnega podjetništva in razvoja podeželja v Sloveniji ter na Gorenjskem. Zaradi vsesplošne krize se preko te dejavnosti ponujajo dobre rešitve in zahtevajo še večjo pozornost dejanjem. Delo predstavlja skupek vseh dejstev in priložnosti ter ponazarja, kako jih optimalno izkoristiti, da bi pripeljalo do potrebnih sprememb, ki jih ljudje in okolje potrebujejo.

Ključne besede: socialno, podjetništvo, razvoj, podeželje, solidarnost, družba, okolje.

SUMMARY

Thesis examines social entrepreneurship as an instrument for rural development of Gorenjska region. Work is based on the previously identified social categories of solidarity and social responsibility, which are crucial factors for the integrative social development within the specifics of rural environment. The analyses of both concrete best practices show the complexity of the rural development potential and concrete contribution of social entrepreneurship in general Slovene and particular Gorenjska environment. These kind of activities offer optimum solutions especially in crises and should be given bigger attention and more concrete action. The work gives the summary of facts and offers – at the same time - suggestions how to optimize the efficiency of social entrepreneurship in order to path the way towards changes, that people and environments described need.

Keyword: social, entrepreneurship, develop, rural, solidarity, people, environment.

UDK: 330.342.146(497.452)(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
2	Socialno podjetništvo kot inovativni družbeno-ekonomski pojav	3
2.1	Opredelitev pojmov socialno podjetništvo in inovacija	3
2.2	Družbeno-ekonomska kriza in njeni vplivi na socialno okolje in posameznika	5
3	Socialno podjetništvo v Italiji, Združenem kraljestvu in Združenih državah Amerike	7
4	Razvoj in obstoječi primeri socialnega podjetništva v Sloveniji	12
5	Socialno podjetništvo na Gorenjskem	17
6	Zakonodajno-pravno okolje in finančni instrumenti kot podporni steber socialnemu podjetništvu v Sloveniji.....	19
6.1	Nacionalna raven.....	20
6.1.1	Zakon o socialnem podjetništvu.....	20
6.1.2	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in enake možnosti (mddsz)	21
6.1.3	Državne in regijske institucije.....	23
6.1.4	BSC Kranj	23
6.1.5	Sora Škofja Loka.....	24
6.2	EU raven.....	25
6.2.1	ESS – evropski socialni skladi in program.....	25
6.2.2	Evropski socialni sklad in socialno podjetništvo	27
6.2.3	ESSR – evropski sklad za regionalni razvoj	29
7	Razvoj podeželja	30
7.1	Značilnosti gorenjskega podeželja za razvoj.....	31
7.2	Specifične potrebe gorenjske regije s posebnim poudarkom na ekonomsko-družbenem položaju podeželja	34
7.3	Razvojni programi podeželja	36
7.4	Leader.....	36
7.5	Lokalne aktivne skupine – LAS	38
7.6	Primeri obstoječih programov za razvoj podeželja: LAS Gorenjska košarica, LAS Loškega pogorja in LAS Pri dobrih ljudeh.....	40
7.6.1	LAS Gorenjska košarica.....	40
7.6.2	LAS Loškega pogorja.....	41
7.6.3	LAS Pri dobrih ljudeh	43
7.7	Problematika razvoja podeželja	43

8	Vloga socialnega podjetništva pri reševanju specifičnih potreb podeželja	46
8.1	Ukrepi za spodbujanje socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja...	46
8.2	Socialno podjetništvo in zelena ekonomija	48
8.3	Svet za socialno podjetništvo	48
9	Sklep.....	50
9.1	Povzetek ključnih ugotovitev diplomskega dela	52
9.2	Povzetek glavnih predlogov	53
	Literatura	57
	Viri	59
	Pravni viri	60

PONAZORILA

Preglednica 1: Statistični podatki Gorenjske regije.....	31
Preglednica 2: Struktura trga dela Gorenjske.....	33
Preglednica 3: Delitev sredstev po obdobju in namenu.....	38

KRAJŠAVE

BDP	Bruto domači proizvod
EU	Evropska unija
EUR	Evro oz. euro (uradna denarna enota Evropske unije)
EK	Evropska komisija
EKSRP	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
ES	Evropska skupnost
ESRR	Evropski sklad za regionalni razvoj
ESS	Evropski socialni sklad
LAS	Lokalno akcijska skupina
LEADER	Franc. Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale (Povezava med ukrepi za razvoj podeželja)
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
NVO	Nevladna organizacija
RRA	Regionalna razvojna agencija
SME	Ang. small and medium-sized enterprises mala in srednje (velika podjetja, izraz izhaja iz prava EU)
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SVLR	Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko
ZDA	Združene države Amerike
ZRRS	Zakon o razvoju RS
ZsocP	Zakon o socialnem podjetništvu
ZSRR-2	Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja

1 UVOD

Svet se hitro obrača, ljudje hitimo, zmanjkuje nam časa za širše razmišljanje, opazovanje družbe in verjetno tudi samega sebe. Padli smo v neskončen krog slabših materialnih vrednot, ki nam zmanjšujejo sočutje do družbe in socialno vključitev v družbo. Vsi delamo zase, pozabljamo na ljudi okoli sebe in splošno dobrobit populacije in okolja, v katerem živimo. Govora o tem je zadnja leta sicer veliko in priložnosti za spremembe so vsepovsod, vendar se miselnost ljudi spreminja zelo počasi, velikokrat tudi v napačno smer. Vprašati se je treba, kaj je glavni problem pomanjkanja družbene solidarnosti. Problemov je več, razdelila jih bom na tri dele, to so *obdobje, miselnost in ozaveščenost*:

- *Obdobje*, v katerem živimo, nam ni naklonjeno. Smo v globalni gospodarski krizi, ki nas spremlja že kar nekaj let. Začelo se je z uspehom, ki nas je s svojo mogočnostjo pripeljal do lakomnosti. Družba si želi vedno več uspehov, denarja, domov, avtomobilov, počitniških hiš in podobno. Neustavljive potrebe, ki dejansko niso življenjskega pomena in zato izgubijo pomen prave vrednote. Gospodarska kriza, ki je pripeljala do socialne stiske, pa nam kaže drugo sliko potreb, in sicer potrebo po solidarnost, medsebojni pomoči oziroma socialnem podjetništvu. To obdobje lahko vzamemo tudi kot obdobje enotnosti, saj nas situacija vodi v družbeno povezovanje. Za spremembe so potrebni vsi.
- *Miselnost* ljudi se vseskozi spreminja. Do danes 'sem bil samo jaz', jutri 'smo mi'. *S pomočjo drugim pomagamo sebi*, to je razmišljanje, ki nas popelje nasproti spremembam. Miselnost je ključni premik in kljub skupnem prizadevanju je pomembno, da posameznik ohrani svojo identiteto in neodvisnost.
- *Ozaveščenost* v Sloveniji je zelo slaba. Ljudje smo utrujeni in negotovo poslušamo napovedi države in Evrope. Obračamo se na medije, ki nam ne predstavijo vedno prave in celotne slike državnih reform, pobud in podobnega. Ljudje se bojimo sprememb in se ne odločamo za ponujene rešitve, ki nam jih okolje ponuja. Primanjkuje nam poguma, v veliki večini zaradi slabe ozaveščenosti, kaj se pravzaprav dogaja okoli nas.

Vsi naštetih problemi vključujejo populacijo iz različnih okolij, ver, ras, vseh delovnih položajev in plačilnih razredov.

Izzivi, s katerimi se danes sooča podeželski prostor, pa postavljajo v ospredje zahtevo po prilagajanju novim razmeram, ki s seboj prinašajo več tveganja in negotovosti, pa tudi odgovornost za oblikovanje lastnega življenja. Zato želim predstaviti potencial podeželja skupaj z njegovim razvojem preko socialnega podjetništva. Potencial podeželja je velik, saj po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002, na 70 % Slovenije, kar je delež podeželja, živi 57 % slovenskega prebivalstva. Tako kot v številnih državah tudi pri nas že spoznavamo, da je problem neizkoriščenosti podeželskega prostora hkrati tudi velik izziv in priložnost za splošen in kakovosten razvoj celotne države z (re)aktiviranjem njenih prebivalcev, k čemur v prvi vrsti sodi zviševanje ravni pismenosti in dvig izobrazbene strukture podeželskega

prebivalstva. S splošnim razvojem družbe se vse bolj krepi tudi funkcionalna povezava podeželja z urbanim središčem (Andragoški center Republike Slovenije 2005).

Zaradi izredno heterogenih razvojnih potreb, tako pri načrtovanju infrastrukturnih projektov, predvsem pa pri razvoju človeških virov (izobraževanje, zaposlovanje, sociala), je treba poiskati programska orodja, ki bi omogočala prilagajanje programov posebnim potrebam majhnih ciljnih skupin in značilnosti posameznih regionalnih okolij. Iskanje novih pristopov je tudi v Sloveniji, kot v večini zahodnoevropskih držav, sovpadlo s pojavom socialnega podjetništva, ki je v zadnjih letih predvsem s formalizacijo v ustreznih institucijah na nacionalni ravni že doseglo konkretne pozitivne učinke. Temeljni vzrok za prepoznavanje socialnega podjetništva kot enega od najbolj 'zdravih in uporabnih' orodij v specifičnih razmerah podeželja je njegova neprofitnost, transparentnost pri vodenju in ne pretirana birokratizacija postopkov.

Predstavila bom vlogo socialnega podjetništva pri reševanju specifičnih potreb podeželja. Skladno z zakonom predstavlja Socialno podjetništvo trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali trajno opravljanje drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja, s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali z opravljanjem storitev na trgu, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti.

Osredotočila se bom na gorenjsko regijo, ki potrebuje izboljšave zaposlitvenih možnosti in gospodarskega razvoja, skupaj s kakovostjo življenja na podeželju ter ohranjanjem naravne in kulturne dediščine. Prav to opredeljuje Program razvoja podeželja 2007–2013, ki ga izvaja Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v sodelovanju z Evropsko unijo.

2 SOCIALNO PODJETNIŠTVO KOT INOVATIVNI DRUŽBENO-EKONOMSKI POJAV

Muhammad Yunus, dobitnik Nobelove nagrade, je v svoji knjigi *Novemu kapitalizmu nasproti* (2009, 38) dejal, da smo z zahtevo, da morajo podjetja obvezno strmeti k maksimiranju dobička, ustvarili svet, ki se trudi prezreti večdimenzionalnost človeške narave, zaradi česar je gospodarstvo nezmožno odgovoriti na najbolj pereče družbene probleme. V ta namen moramo ustvariti novo obliko gospodarske dejavnosti, ki bo sledila drugim ciljem, kot je maksimiranje dobička, tj. dejavnosti, ki se bo v celoti posvečala razreševanju družbenih in okoljskih problemov.

2.1 Opredelitev pojmov socialno podjetništvo in inovacija

Pojem '*socialno podjetništvo*' je precej mlad, vendar pa sta bila vsebina in namen socialnega podjetništva vedno prisotna. Njegovo strukturo opazimo v vseh vrstah pomoči, spodbude in razvoja. Opazimo ga v sosedski pomoči, pomoči ljudem v osebni stiski, v zaupanju novim inovativnim idejam, v projektih, konec koncev tudi v mišljenju. Zato socialno podjetništvo ni nova kreacija podjetništva, temveč le novo poimenovanje solidarnosti.

Socialno podjetništvo predstavlja dejavnosti, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti. Namenjen je predvsem družbeni solidarnosti, spodbuja medsebojno sodelovanje ljudi, različnih dejavnosti in storitev. Pomembno je za socialno ogrožene skupine ljudi, kot so starostniki, invalidi, mladi in drugi težko zaposljivi ljudje. Razvija nova delovna mesta, ponuja socialno integracijo in poklicno reintegracijo.

Podjetniki so inovativni, iznajdljivi ljudje, ki prepoznajo priložnost in so sposobni ustvariti dodano vrednost ideje. Socialni podjetniki se v veliko stvareh razlikujejo od običajnih podjetnikov. Glavna razlika je ta, da so socialni podjetniki naravnani s točno določenim socialnim ciljem v mislih. Vizija vpliva na način merjenja uspeha in na to, kako določijo strukturo podjetja. Pomembna razlika je tudi ta, da socialni podjetniki ne dobijo enakega odziva trga, kot ga ponavadi dobijo klasični podjetniki (Dees 1998, 3).

Prof. Gregory Dees (1998) v svojem strokovnem članku *Pomen socialnega podjetništva* (ang. *The Meaning of Social Entrepreneurship*) razlaga, da bi morala vsaka definicija socialnega podjetništva odražati potrebo po substitutu tržne discipline, ki je pomembna za podjetnike. Ne moremo domnevati, da bo tržna disciplina samodejno izločila socialna podjetja, ki svojih virov niso uporabila uspešno in učinkovito. To je definicija, ki jo je sestavil iz idej različnih avtorjev, in sicer iz ideje Jean-Baptista Saja, ustvarjene na pragu 19. stoletja, ki je trdil, da so podjetniki tisti, ki ustvarijo vrednost, definiciji Joshepa Schumpetera iz 20. stoletja, ki je trdil, da je podjetnik tisti, ki spreminja ekonomijo, po definiciji Peter Druckera, ki je izhajal iz omenjena predhodnika, in pa po definiciji Howarda Stevenson, enega vodilnih profesorjev na poslovni šoli Harvard, ki je dodal element iznajdljivosti. Definicija združuje poudarek

discipline in odgovornosti skupaj z ustvarjanjem dodane vrednosti, inovacij in vloge spreminjanja. K temu doda še izkoriščanje priložnosti in iznajdljivost.

Dees (1998, 4) trdi, da imajo socialni podjetniki vlogo spremembe oziroma spreminjanja v socialnem okolju, in sicer se spremembe odražajo predvsem v:

- širjenju razvoja in ohranitvi socialnih vrednot,
- prepoznavi in vztrajnosti iskanja priložnosti, ki sledijo socialnim vrednotam,
- stalnih procesih inovativnosti, prilagodljivosti in učenja,
- drznih, pogumnih dejanjih, brez finančne obremenjenosti, četudi ta ni zadostna,
- povečanem občutku odgovornosti do volilne odgovornost in njihovih rezultatov.

Socialno podjetništvo se opisuje kot vrsta posebnih vedenj. Osebe, ki izražajo taka vedenja in imajo zmožnost in pravi karakter za opravljanje takega dela, bi morale biti, po mnenju Deesa, spodbujene in nagrajene. Takih ljudi potrebujemo vedno več, vendar vsak socialni vodja ni nujno uspešen podjetnik. To velja za celotni poslovni svet; vsi strokovni delavci niso vedno vodje in vsi vodje niso vedno uspešni podjetniki. Potrebujemo socialne podjetnike, da nam pomagajo poiskati nove poti do socialnega napredka, sklene Dees (1998, 6).

Potreba po novem in inovativnem pristopu, ki nam omogoča ekonomsko konkurenčnost, stabilen regionalen razvoj in socialno vključenost, je danes velika. Socialno podjetništvo predstavlja pristop, ki občutno prispeva k večji socialni vključenosti, boljši kakovosti življenja in ustvarjanju delovnih mest. Prav tako zagotavlja ogroženim skupinam ljudi možnost vseživljenjskega učenja, zaposljivosti in pridobitve samozavesti. Socialno podjetništvo omogoča inovacije in izboljšave običajnih javnih del, odpre možnosti novim javnim storitvam in reformam javnih del, zmanjša pritisk javnih financ, pomaga pri razvoju socialne vključenosti in aktivnosti prebivalstva ter daje moč socialnemu kapitalizmu lokalnega okolja (Lužar Šajt 2008).

Pri inovativnosti, tako kot pri ustvarjalnosti, govorimo o lastnostih ljudi, pri inoviranju pa gre za dejavnost, ki inovativnost uporablja kot del nujnih virov, da nastanejo invencije. Inovativnost je sposobnost za razvoj invencij v koristne novosti in njihovo uveljavitev, ki se odraža v konkretnih rezultatih – inovacijah (Likar, Križaj in Fatur 2006, 29–31).

Socialno podjetništvo opredeljujem kot inovacijo, in sicer kot tehnična izboljšava sistema socialne vključenosti in ustvarjanje delovnih mest. Tehnična izboljšava je tehnična rešitev, dosežena z racionalnejšo uporabo znanih tehničnih sredstev in tehnoloških postopkov, s katerimi se dosežejo večja storilnost, boljša kakovost proizvodov, prihranek pri materialu, boljši nadzor proizvodnje in boljša varnost pri delu (Devetak 1980, 22, po Likar, Križaj in Fatur 2006, 32).

Čeprav glavni namen socialnega podjetništva ni ustvarjanje dobička, se lahko šteje za inovacijo, saj s svojo ustvarjalnostjo in inovativnostjo ustvarja socialno-družbeno koristnost.

2.2 Družbeno-ekonomska kriza in njeni vplivi na socialno okolje in posameznika

Pritiski, ki jih ljudje zadnje mesece in leta težko preživljajo, se stopnjujejo. Ustvarja se negativno ozračje, ki navidezno ne napoveduje izboljšanja socialnega položaja države in posameznikov. Posamezniki so se zato začeli združevati v skupine, to pa vodi v proteste, ki jih je doživela že marsikatera država, med njimi tudi Slovenija, saj je družba nezadovoljna s socialno-ekonomskim stanjem. To so dejstva, ki nedvomno močno vplivajo na miselnost človeka in ga oddaljujejo prav od tistih pozitivnih vidikov, ki jih je treba razvijati in zadržati, da se lahko kriza spremeni v obilje.

Doktorski študent sociologije Marko Kržan (2012) je opredelil demonstracije, ki so kot posledica nezadovoljstva oziroma družbeno-ekonomske krize, ki vlada svetu in Sloveniji. V prispevku Teze za interpretacijo protestov, objavljenem v spletni različici časopisa Dnevnik, se sicer navezuje na slovenske proteste v letu 2012, vseeno pa dobro povzame bistvo kot potek sprememb družbe.

Kržan opisuje prvo fazo, ki izraža legitimno izražanje besa brez jasnih zahtev in prepoznavne glavnih ovir, ki težijo uresničevanje prizadevanj. Za doseg je treba postaviti zahteve in ugotoviti, kako jih uresničiti, realne zahteve pa izhajajo iz objektivne analize položaja. V nadaljevanju si postavi vprašanje, ali so mogoče alternativne rešitve realnih težav, na katero si odgovori z 'da', saj so pomembni učinki ukrepov.

Skozi nalogo bodo predstavljene alternativne rešitve realnih težav ali vsaj del teh, saj so težave obsežnejše in zahtevajo celostno pozornost. Da se vzpostavi pravo okolje za spremembe in razmišljanje v smeri reševanja, potrebuje socialno-ekonomsko okolje prave temelje in pravilno zastavljena stališča. Pametno bi bilo tudi vključiti tri prednostne prvine, ki so opisane v nadaljevanju.

Aktualna družbeno-ekonomska kriza v Evropi in s tem tudi v Sloveniji je občutno zaznamovala tudi življenje posameznika in družbenih skupin v posameznih regijah, vključno s podeželjem, kjer se družbene spremembe kljub vsemu odvijajo specifično v primerjavi z urbani okolji.

Prvi stavki v sporočilu evropske komisije iz leta 2010, ki nosi naslov Evropa 2020, pojasnjujejo stanje evropskega gospodarstva, v katerem je v zadnjih dveh letih izgubilo zaposlitev več milijonov ljudi. Dolgovi so se povečali v tolikšni meri, da se jih več let ne bomo rešili. Vse to je še dodatno obremenilo našo socialno kohezijo. Razkrilo je tudi nekatere temeljne resnice o težavah, v katerih se je znašlo evropsko gospodarstvo.

Sporočilo komisije v nadaljevanju opisuje strategijo EVROPA 2020 z vizijo socialnega tržnega gospodarstva Evrope za 21. stoletje. V njenem ospredju so tri prednostne prvine, ki se medsebojno krepijo. Prva je *pametna rast* za razvoj gospodarstva, ki temelji na znanju in

inovacijah. Druga je *trajnostna rast* za spodbujanje bolj konkurenčnega in zelenega gospodarstva, pri kateri gospodarneje izkorišča vire, tretja pa je t. i. *vključujoča rast* za utrjevanje gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti, ki krepi socialno in teritorialno kohezijo (Evropska komisija 2010).

Današnje razmere v svetu nas iz vseh strani potiskajo proti medčloveški medsebojni pomoči. Vse več ljudi živi na robu revščine, ki se kaže skozi veliko stopnjo brezposelnosti, tako v Sloveniji kot v EU. V sporočilu Evropske komisije Evropa 2020, ki je bilo sestavljeno 3. 3. 2010, je navedeno, da je število Evropejcev, ki živijo pod nacionalno mejo revščine, ki je določena na 60 odstotkov nacionalne mediane razpoložljivega dohodka v državi članici, več kot 20 milijonov ljudi (Evropska komisija 2010).

Po podatkih Eurostata je stopnja brezposelnosti v območju evra avgusta 2012 znašala 11,4 odstotka, v celotni EU pa 10,5 odstotka. V Sloveniji je avgusta 2012 stopnja brezposelnosti ostala enaka kot julija in je znašala 8,4 odstotka. Eurostat ocenjuje, da je bilo avgusta 2012 brezposelnih več kot 25,4 milijona državljanov EU, od tega več kot 18 milijonov iz območja evra. V primerjavi z julijem 2012 se je število brezposelnih oseb v EU povečalo za 49.000, v območju evra pa za 34.000. Najnižje stopnje brezposelnosti so bile zabeležene v Avstriji (4,5 %), Luksemburgu (5,2 %), na Nizozemskem (5,3 %) in v Nemčiji (5,5 %), najvišje pa v Španiji (25,1 %) in Grčiji (24,4 % – izmerjeno junija 2012). V primerjavi z avgustom 2011 je število brezposelnih naraslo za 2,170 milijona v EU in za 2,144 milijona v območju evra. Stopnja brezposelnosti je v primerjavi z avgustom lani upadla v šestih državah članicah in se povečala v dvajsetih, nespremenjena pa je ostala v Združenem kraljestvu (Evropska komisija 2013č).

V splošnem sporočilu o dejavnostih Evropske unije 2012 je komisija sporočila, da predlaga državam članicam, da se osredotočijo tudi na obravnavo izzivov, povezanih s posebnimi prikrajšanimi skupinami. Velik poudarek je tako na zaposlovanju in socialni vključenosti, s t. i. svežnjem o zaposlovanju, katerega cilj je opredeliti najučinkovitejša orodja in metode za okrevanje s številnimi delovnimi mesti ter predstaviti načine za boljše upravljanje in usklajevanje zaposlovanja v EU. Enako velja za Slovenijo. Izvajala naj bi tudi ukrepe za vzpostavitev enotnega trga za inovacije, ki so se začele izvajati na področjih aktivnega in zdravega staranja, ter produktivnosti in trajnostnem razvoju v kmetijstvu. Slednje je povezano tudi z razvojem slovenskega podeželja preko socialnega podjetništva. Socialno podjetništvo povezujejo s povezanostjo in zaupanjem potrošnikov (Evropska komisija 2013c).

S trdno podporo EU bi socialno podjetništvo kot instrument uspelo uresničiti svoje namene, najbolj pomembno pa je, da bi bile lahko spremembe trajnostne in bi močno pripomogle k reševanju socialno-ekonomskih problemov.

3 SOCIALNO PODJETNIŠTVO V ITALIJI, ZDRUŽENEM KRALJESTVU IN ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

Za boljšo predstavo stanja v Sloveniji je treba raziskati področje socialnega delovanja drugje po svetu. Omogoča nam tudi primerljivost in rešitve za izboljšanje situacije v Sloveniji. Poudarek je predvsem na aplikativnih elementih in njihovi prenosljivosti v druge prakse v Sloveniji.

Socialno podjetništvo krepi družbeno solidarnost in kohezijo, spodbuja sodelovanje ljudi in prostovoljsko delo, krepi inovativno sposobnost družbe za reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov, zagotavlja dodatno ponudbo proizvodov in storitev, ki so v javnem interesu, razvija nove možnosti zaposlovanja, zagotavlja dodatna delovna mesta ter socialno integracijo in poklicno reintegracijo najbolj ranljivih skupin ljudi na trgu dela (cilji socialnega podjetništva).

Kljub sredstvom in kazalnikom za ustanavljanje socialnih podjetij je v Sloveniji slabo prepoznavno socialno podjetništvo, slabo je tudi oglaševano. Medtem ko čas zahteva korenite spremembe socialnega okolja, Slovenija krepko nazaduje z uporabo in uspešnostjo socialnega podjetništva kot rešitvijo socialnih problemov, kljub danim možnostim.

Na podlagi teh dejstev se želim z diplomskim delom približati rešitvam, ki jih uporabijo Slovenija in posamezne regije v Sloveniji, s ciljem pospeševanja širitve socialnega podjetništva in njegovih idej.

V nadaljevanju so opisani obstoječi primeri socialnega podjetništva v Italiji, Združenem kraljestvu in v Ameriki, kjer je osvetljena praktičnost socialnega podjetništva. Vse tri države so že mnogo let dejavne na področju socialnega podjetništva in lahko svoje dolgoročne cilje, začrtane na začetku projektov, tudi že analizirajo in preučijo njihovo učinkovitost. Prav to nam omogoči vpogled v dejansko prakso, ki jo lahko vključimo tudi v slovenske primere socialnega podjetništva.

Italija

V Italiji opredeljuje socialno ekonomijo kot razvijajočo in rastočo skupnost organizacij med tradicionalnim zasebnim sektorjem na eni strani in javnim sektorjem na drugi strani. Socialno podjetništvo definirajo kot profesionalen, inovativen in obstojen način sistematične spremembe, ki razreši neuspehe socialno-delovnega trga in prepozna priložnosti. Socialno podjetništvo v Italiji je neprofitna in prav tako profitna dejavnost, uspeh poslovanja merijo v celoti in predvsem po moči socialnega učinka podjetja (ADEST 2007).

Namenjen je deprioritizirani skupini ljudi, ki zajema široko pojmovanje besede, saj ne zajema samo invalidov, temveč tudi ljudi, ki se soočajo s sistematičnimi omejitvami v doseganju zahtev delovnega in socialnega okolja. V Italiji poznajo tri tipe socialnih organizacij. Tip A

ponuja storitve ljudem, tip B integrira socialno ogrožene ljudi v delovno okolje, tip C združenje prva dva tipa organizacije. Tip A ponuja storitve, kot so domača oskrba, socialno-izobraževalne storitve, terapevtske ustanove, zdravstvene šole, domovi za upokojence, ki jih ponujajo starejšim, psiho-fizično omejenim ljudem, mladim, odvisnikom od drog in obolelim za aidsom. Organizacije tipa B pa prav tako zgoraj omenjenim skupinam ljudi, dolgotrajno brezposelnim in imigrantom ponujajo delovna mesta in jih integrirajo skozi dejavnosti kmetijstva, okoljevarstva, založništva, informatike, industrije, upravljanja stavb, parkov, na področju zdravstvenega varstva in turizma (ADEST 2007).

Organizacije, ki so vpletene v poslovanje socialnih podjetij, so druga socialna podjetja, socialno-zdravstvene organizacije, združenja, izobraževalne ustanove, fundacije, komisije, druge nevladne organizacije. Iz javnega sektorja sodeluje ministrstvo za socialo in delo (ang. ministry of Social affair & ministry of Labour), regijsko in provincialno komisijo za socialno in zdravstveno politiko (ang. Regional and provincial councillorship for social and health policies) ter občinska komisija za socialno politiko (ang. Municipal Councillorship for social policies) (ADEST 2007).

Glavna področja aktivnosti (ADEST 2007):

- zdravstvo,
- socialna pomoč,
- kultura in šport,
- izobraževanje in raziskave,
- okolje,
- ekonomski razvoj in socialna kohezija,
- človekove pravice in politika,
- dobrotelost in prostovoljnost,
- mednarodna sodelovanja,
- vera,
- skupnosti in socialna predstavništva.

V Italiji, v regiji Veneto, je bilo po podatkih iz leta 2003, zaposlenih v socialni ekonomiji 230.000 ljudi (ADEST 2007).

Italijanska zakonodaja socialnim podjetjem, ki so lahko tudi iz zasebnega sektorja, ki jim zagotavlja legitimost poslovanja, prav tako ponuja več različnih davčnih olajšav za dobrotelne organizacije, najbolj zanimiva davčna olajšava je znižanje davka na dodano vrednost na prodajo do 4 odstotke (ADEST 2007).

Pozitivne lastnosti socialnega podjetništva v Italiji so podjetja, ustanovljena kot družbe z omejeno odgovornostjo (d. o. o.), ki so lahko privlačne za finančni trg. Podjetja so majhna in lokalno usmerjena, zato tudi blizu socialni družbi. Združujejo se v lokalne in nacionalne

skupnosti, ki se lahko močno oprejo na prostovoljce in altruistične odzive javnosti. Podjetja imajo tudi visok nivo neodvisnosti od državnih pritiskov glede strategije (ADEST 2007).

Šibke lastnosti socialnega podjetništva pa predstavlja predvsem prehitel razvoj, vedno bolj so odvisni od državne pomoči, veliko podjetij nima podpore prostovoljstva, kar poveča odvisnost od zunanjih finančnih podpornih organizacij (ADEST 2007).

Združeno Kraljestvo

V Združenem Kraljestvu dajejo velik poudarek socialnemu podjetništvu. Socialno podjetje definirajo kot podjetje s poslovanjem s socialnimi nameni, ki namenjajo dobiček ponovnemu vlaganju v enak namen, ne delujejo na principu maksimiranja dobička za delničarje in lastnike podjetij. Socialno podjetništvo povezujejo s širokim spektrom socialnih in okoljskih področij (oziroma problemov) v vseh vejah poslovnega sveta. Z uporabo poslovnih rešitev dosežejo družbeno dobre rezultate, zato tudi v Veliki Britaniji dajejo socialnim podjetjem podporo in pripisujejo veliko vlogo pri ustvarjanju močne, vzdržljive in socialno vključujoče ekonomije (Department of trade and industry 2002).

Obstajajo vse vrste socialnih podjetij, lokalne zadrage, socialne organizacije, združitve obojih in tudi podjetja večjih razsežnosti, kot so delniške družbe. Druge oblike socialnih podjetij so tudi registrirane dobrodelne družbe in podobne organizacije (Department of trade and industry 2002).

Socialno podjetništvo vodijo v smeri strateške vizije za povečanje produktivnosti in konkurenčnosti, socialni vključenosti ljudi, strmenju posameznikov in skupin k obnovi skupnosti, ustvarjanju novih možnosti javnih storitev, pomoč ustvarjanju vključujoče skupnosti in aktivnih državljanov (Department of trade and industry 2002).

Enota za socialno podjetništvo je bila ustanovljena jeseni leta 2001 znotraj Ministrstva za trgovino in industrijo, kjer so z osmimi delovnimi skupinami, v katerih so bili predvsem glavni zagovorniki in vodje socialnih podjetij, ki so ugotovili največje ovire rasti socialnih podjetij. Ena od teh je slabo razumevanje zmožnosti in vrednosti socialnega podjetja, ki predstavlja problem v vseh državah. Druge, vendar prav tako pomembne ugotovitve, so (Department of trade and industry 2002):

- težko merljiva učinkovitost in dodane vrednosti socialnih podjetij,
- majhna dostopnost strokovnih nasvetov in podpornih elementov,
- omejene izvedbe zaradi specifičnih značilnosti in potreb socialnih podjetij v posameznih okoljih,
- zapletenost in pomanjkanje koherence znotraj pristojnosti v povezavi s široko paleto znanj in veščin, potrebnih za izvedbo,
- težko dostopni viri financiranja in slab izkoristek le-teh.

Trije glavni cilji, na katere se osredotočajo, so:

- ustvariti spodbudno okolje,
- ustvariti boljše poslovno okolje za socialna okolja,
- ustvariti vrednost socialnih podjetij.

Država se zavzema za strokoven in prodoren razvoj socialnega podjetništva, saj menijo, da ima velik potencial v doseganju kakovostnih in stroškovno učinkovitih storitev. Vpeljejo lahko inovativne prakse, kot je povečanje participacije osebja in udeležencev v izvedbi storitve. Prav tako menijo, da je treba izdelati 'know-how' orodja pri vprašanjih javnega naročanja med socialnimi podjetji in njihovimi svetovalci (Department of trade and industry 2002).

Omembe vreden projekt, ki se imenuje *The Eden Project*, vreden 86 milijonov britanskih funtov (približno 101 mio evrov), situiran v centru Cornwalla (jugozahodni del otoka), je dosegel veliko pohval za pozitivno izvedbo in rezultate. V prvem letu izvajanja je imel 1,96 milijona obiskovalcev, ustanovljen kot dobrodelna družba, ki svoj dobiček vlaga v projekt in njegov obstoj v prihodnosti. Projekt je pustil velik socialno-ekonomski pečat v lokalnem predelu Cornwalla, saj ima 600 zaposlenih ljudi, od katerih je 95 odstotkov lokalnih prebivalcev in 50 odstotkov pred tem brezposelnih. Starost zaposlenih se giblje od 16. do 77. leta, delujejo na področju posredništva, marketinga, izobraževanja, cateringa, vrtnarstva in na veliko drugih področjih. Poleg tega, da je projekt svetovna atrakcija – posledično omenjeno področje obišče veliko turistov, so izračunali, da je projekt ustvaril 1.700 delovnih mest za polni delovni čas na področju Južnega Walesa. Namenjen je tudi podpori poslovnemu obstoju malih in srednjih podjetij (SME)¹ ter ustvarjanju bogastva na področju Cornwalla, ki je en od najrevnejših regij v Evropski skupnosti. Projekt vidijo tudi kot model najboljše prakse za druga podjetja. Seveda je bil tudi ta projekt delno financiran s strani Evropske unije (Department of trade and industry 2002).

ZDA

Obstoj neprofitnih podjetij v Združenih državah Amerike seže 50 let nazaj; delujejo v povsem drugačnem okolju kot v Evropi. Precejšnje število močno pozicioniranih podjetij, ki dosegajo tudi do 55 milijonov ameriških dolarjev, so ustanovili zaradi mestnih nemirov, odpuščanj v javnih storitvah ali dolgotrajnega nazadovanja industrije (Department of trade and industry 2002).

Ne glede na izvor so neprofitna podjetja priznana s strani ameriške davčne uprave in so deležna veliko olajšav.

¹ SME (ang. small and medium-sized enterprises) mala in srednje velika podjetja, izraz izhaja iz prava EU.

Primer: nekatere organizacije, ki ponujajo izobraževanja prikrajšanim skupinam ljudi, so oproščene plačevanja nacionalnega zavarovanja (ang. National Insurance payments). Izredno zanimiva in pomembna ameriška praksa je, da so ameriški državni organi odjemalci storitev in izdelkov od podjetij, ki imajo zaposlene invalide, če so te storitve in izdelki cenovno in kakovostno konkurenčni v primerjavi z drugimi dobavitelji. Prav tako so ameriške banke primorane vlagati v revnejše skupnosti, saj tako določa tudi njihov zakon (Department of trade and industry 2002).

Velika razlika med njihovim in evropskim socialnim podjetništvom je financiranje; v ZDA so financerji tudi zasebna podjetja, predvsem iz področja proizvodnje avtomobilov in drugih podjetij s strojno industrijo. Tako je na primer znani ameriški proizvajalec letal Boeing financiral organizacijo za slepe *Lighthouse for the Blind and Pioneer Human Services v Seattlu*. V tem primeru se kapitalistično podjetništvo vpelje v socialno, družbeno koristna podjetja in njihovo poslovanje (Department of trade and industry 2002).

4 RAZVOJ IN OBSTOJEČI PRIMERI SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V SLOVENIJI

S solidarnostjo lahko okrepimo tudi našo politiko za zaposlovanje, izobraževanje in usposabljanje ter posodimo sisteme socialnega varstva, kar je tudi ena od najpomembnejših aktivnosti, ki jih želi EU spodbuditi v državah članicah, da bi se izognila povečevanju brezposelnosti in revščine. Po mojem mnenju je zelo pomembno, da je družba povezana. Solidarnost kot taka pripomore k družbeni oziroma socialni koheziji, ki je tako zelo poudarjena v vseh priporočilih, sporočilih EK in drugih pomembnih institucij.

Države članice bodo, na podlagi pobude EK, morale na nacionalni ravni spodbujati skupno odgovornost in odgovornost posameznikov v boju proti revščini in socialni izključenosti; to EK imenuje Vodila pobuda 'Evropska platforma za boj proti revščini' (Evropska komisija 2010, 20).

Socialno podjetništvo vključuje velik del solidarnosti, zato bi bilo eno od ključnih temeljev prihodnjih sprememb, če želimo imeti delovno in socialno vključenost v družbi.

Pred sprejetim Zakonom o socialnem podjetništvu je bilo delovanje na tem področju za podjetja nepredvidljivo ter slabo opredeljeno. Zaradi tega so podjetja delovala na lastno načrtani poti, brez smernic, ki bi jim omogočile spretnejše in trdnejše poslovanje, v vsakem primeru bi imeli tudi več možnosti za uspeh in dolgoročnost delovanja. Posledično zaradi nesprejetja zakonske podlage v Sloveniji ni bilo mogoče registrirati socialnega podjetja.

Marca 2011 je bil sprejet Zakon o socialnem podjetništvu, ki je področje socialnega podjetništva popeljal korak naprej in s tem omogočil lažje in uspešnejše delovanje v socialnem podjetništvu. Zakonodajno-pravna podlaga socialnega podjetništva je natančneje opisana v šestem poglavju naloge.

Žal se, kljub potrebi po zakonodajnih okvirih socialnega podjetništva, za registracijo socialnega podjetja ne odloča veliko podjetij, saj po nekaterih mnenjih zakon omejuje poslovanje socialnega podjetja oziroma podjetja, ki deluje na področju socialnega podjetništva. Četudi podjetje ni registrirano socialno podjetje, vseeno lahko posluje z lastnostmi socialnega podjetja in pri tem uresničuje idejo socialnega podjetništva.

Evidenca socialnih podjetij v Sloveniji, na dan 19. 7. 2013, obsega dvajset registriranih socialnih podjetij. Registrirajo se lahko nepridobitne pravne osebe, namen ustanovitve pa ne sme predstavljati pretežno ali izključno pridobivanje dobička. Status socialnega podjetja lahko pridobi nepridobitna pravna oseba za trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva oziroma za zaposlovanje ranljivih skupin oseb (MDDSZ 2013b).

Registrski organ z aktom, s katerim odloči o vpisu nepridobitne pravne osebe v register, odloči tudi, da se pri podjetju ali imenu nepridobitne pravne osebe v register vpiše dostavek '*socialno podjetje*' oziroma kratica '*so. p.*'. Z vpisom tega dostavka v register ali javno evidenco pridobi nepridobitna pravna oseba status socialnega podjetja in lahko začne poslovati kot socialno podjetje. Za socialna podjetja je tudi obvezno posebno knjigovodenje, ki ga določa poseben računovodski standard za socialna podjetja (MDDSZ 2013b).

Vlada RS je 22. 9. 2011 ustanovila Svet za socialno podjetništvo, ki je pristojen za oblikovanje politike razvoja socialnega podjetništva v Republiki Sloveniji, in sicer v sodelovanju z ministrstvi, vladnimi službami, občinami, socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe (MDDSZ 2013č).

V nadaljevanju so predstavljeni obstoječi primeri socialnega podjetništva v Sloveniji, vsi z določenimi značilnostmi in s socialnimi usmeritvami. Primeri so pregled nekaterih projektov, ki se oziroma so se odvijali in zastopajo uspešnejše izvedbe socialnega podjetništva. Primeri se dotikajo vseh področij socialnega problema, kot je družbeno vključevanje socialno ogroženih ljudi (invalidi, starejši, mladi, nekdanji odvisniki, kaznjenci, romi ...) v povezavi s kritičnimi vprašanji delovnega področja (brezposelnost na področju Pomurja, izkoriščanje naravnih virov v Sloveniji, predelava materialov, inp.).

Socialno podjetništvo omogoča delo ranljivim skupinam – 'SPODRAST'

Društvo za socialno vključenost Mozaik, ki je najbolj aktivno na področju socialnega podjetništva v Pomurju (mogoče tudi celo v Sloveniji), je skupaj s partnerjem Pomelaj, zadruško za razvoj podeželja, z. o. o., poiskal nove poti za reintegracijo ranljivih družbenih skupin in vzpostavitev sistema, ki bo omogočal njihovo trajno delovno in socialno vključenost. Ciljne skupine so invalidi, osebe, starejše od 50 let, ženske na podeželju, odvisniki in nekdanji kaznjenci. V sklopu programa pridobijo osebe iz ranljivih skupin delovno usposobljenost na specifičnih področjih dela, možnost zaposlitve, socialno vključenost in možnost pridobitve nacionalne poklicne kvalifikacije. Dejavnosti, iz katerih se pridobi specifična znanja, so (Mozaik 2013a):

- pletenje in izdelovanje iz naravnih materialov,
- ekološka predelava živil,
- nega krajine in pridobivanje lesne biomase,
- ekološki turizem.

Projekt je delno financiran iz Evropskega socialnega sklada (ESS) in se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, četrte razvojne prioritete: »Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti,« prednostne usmeritve 4.1. »Enake možnosti na trgu dela in krepitev socialne vključenosti«. Pridobljena višina sredstev za izvedbo projekta, ki naj bi trajal 48 mesecev (začetek 1. 1. 2011), znaša 999.490,00 EUR (Mozaik 2013a).

Vas sožitja – usposabljanje za dela na področju odkrivanja, ohranjanja in kreativne uporabe romske kulturne dediščine v naselju Pušča

V največjem in relativno razvitem romskem naselju Pušča v Sloveniji, ki obstaja že od leta 1922, merijo visoko stopnjo brezposelnosti in socialno izključenost. Namen projekta je odkriti človeški potencial v naselju, odprava podcenjujočega odnosa do romske kulturne dediščine, ohranitev romske kulturne dediščine ter njene predstavitev. Poudarek je na delovnih usposabljanjih za obrti, povezane s tradicionalnim graditeljstvom, kot so tesarstvo, slamokrovstvo in gradnja z ilovico. Vse omenjene dejavnosti postajajo spet v središču povpraševanja. Program je bil tudi vključen v okvire Evropske prestolnice kulture 2012 (Mozaik 2013b).

Projekt je delno financiran iz Evropskega socialnega sklada (ESS) in se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, četrte razvojne prioritete: »Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti,« prednostne usmeritve 4.3. »Dvig zaposljivosti ranljivih družbenih skupin na področju kulture in podpora njihovi socialni vključenosti«. Pridobljena višina sredstev za izvedbo projekta znaša 99.995,95 EUR. Projekt vodi Društvo za socialno vključenost, Mozaik, ki sicer ni registrirano socialno podjetje (Mozaik 2013b).

Z lokalnimi viri do novih delovnih mest v socialni ekonomiji Pomurja 'V sožitju narave in družbe'

Projekt obravnava temeljne razvojne probleme pomurske regije, ki ima najvišjo stopnjo brezposelnosti, najvišji delež dolgotrajne brezposelnosti, neugodno strukturo izobrazbe, gospodarsko strukturo z nizko dodano vrednostjo, demografskimi spremembami, kot so staranje prebivalstva in odhod mlajših oseb, ter razpad tradicionalne solidarnosti na vseh področjih. Cilji projekta so (Mozaik 2013c):

- razvoj perspektivne dejavnosti socialnega podjetništva na področju zdrave prehrane v povezavi z varovanjem naravne in kulturne dediščine ter razvojem ponudbe ekološkega turizma,
- povečanje usposobljenosti delovne zmožnosti in zaposljivosti oseb iz ranljivih družbenih skupin,
- zagotovitev nastanka novih delovnih mest v sektorju socialne ekonomije,
- okrepitev obveščenosti javnosti o pozitivnih vidikih delovnega usposabljanja in zaposlovanja oseb iz ranljivih družbenih skupin,
- okrepitev sodelovanja med subjekti sektorja socialne ekonomije v Pomurju in zagotovitev skupne promocije in trženja sorodnih izdelkov in storitev sektorja.

Področja, na katerih se odvijajo usposabljanja, so ekološke predelave žitaric, sadja, zelenjave in zelišč. Usposobljene osebe se vključijo v dejavnosti socialnega podjetništva s podporo razvoja infrastrukture, izdelkov in promocije (Mozaik 2013c).

Projekt izvaja Mozaik – društvo za socialno vključenost, Korenika – zavod za usposabljanje in zaposlovanje invalidnih oseb in Društvo za promocijo in zaščito prekmurskih dobrot s pridobljenimi sredstvi v višini 196.216,00 EUR iz naslova delnega financiranja Evropske unije iz ESS, v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, četrte razvojne prioritete: »Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti,« prednostne usmeritve 4.1. »Enake možnosti na trgu dela in krepitev socialne vključenosti« (Mozaik 2013c).

Center ponovne uporabe – zbirni center v KR (pokriva Gorenjsko)

Projekt, ki ga izvaja Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike – ustanova za zdravljenje odvisnikov, pomoč odvisnikom in njihovim svojcem, Kranj, ki je tudi eno od redkih registriranih socialnih podjetij v Sloveniji. Dejavnosti, ki jih podjetje izvaja, se dotikajo zbiranja, renoviranja in obnove rabljenega pohištva, gospodinjskih aparatov ter nadgradnjo rabljenih koles v električna kolesa. Ciljna skupina projekta so nekdanji odvisniki od drog, starejši od 50 let, ter invalidi. Višina dodeljenih sredstev je 299.863,75 EUR, ki jih prispeva Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Projekt nanj bi trajal 30 mesecev, imel naj bi deset vključenih oseb in predvidoma tri zaposlene osebe. Fundacija Vincenca Drakslerja deluje kot registrirano socialno podjetje od 29. 10. 2012 (MDDSZ 2013c).

Dejavnost servisa gibalnih pripomočkov za invalide, projektiranje življenjskega okolja in svetovanje invalid invalidu

Projekt, ki je financiran s strani Evropske unije iz Evropskega socialnega sklada, v višini 163.130,00 EUR, izvaja dejavnost servisa gibalnih pripomočkov za invalide, projektiranje življenjskega okolja in svetovanje invalid invalidu. Ciljna skupina so starejši od 50 let in invalidi, v projekt so vključene 4 osebe, predvidena pa je zaposlitev treh oseb. Projekt naj bi trajal 24 mesecev. Projekt izvaja Zveza paraplegikov Slovenije na področju Primorske in Ljubljane, ki ni registrirano socialno podjetje (MDDSZ 2013c).

DSP Center – društvo za razvoj socialnih programov in socialnega podjetništva

Društvo za razvoj socialnih programov in socialnega podjetništva DSP Center Ljubljana je neprofitna organizacija, ki promovira skupnost, dobre prakse, zastopanje in razvoj socialnega podjetništva. Posveča se predvsem področju dela s posamezniki, ki so socialno izključeni iz družbe in težko zaposljivi (DSP Center 2013).

Pod vodstvom društva DSP Center sta se odvila dva projekta, in sicer Tovarna dela – Vstop v svet dela ter Tovarna dela – Tekstil.

Prvi je bil sofinanciran s strani operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, 4. Razvojne prioritete 'Enakost možnosti in spodbujanja socialne vključenosti' in 4.1. prednostne usmeritve 'Enake možnosti na trgu dela in krepitev socialne vključenosti' iz

Evropskega socialnega sklada. Projekt so izvajali z dvema soizvajalcema: družbo Centerkonutro d. o. o. in Vzgojno-izobraževalnim zavodom Višnja Gora. Namen je bil usposobitev in zaposlitev ter pomoč mladim ranljivih skupin, ki jih ogrožajo procesi in mehanizmi dezintegracije, socialne izključenosti in delikventno obnašanje zaradi šolske neuspešnosti, nezaposlenosti ali osebnih stisk. Skupni stroški projekta so znašali 249.201,00 EUR. Cilj projekta so bili priprava, ustanovitev in zagon socialnega podjetja Tovarna dela z gostinsko dejavnostjo, ki so ga tudi uspešno izvedli. Ustvarili so Okrepčevalnico Gostilna dela, ki usposablja mlade, stare med 17 in 25 let, ki jim zaradi neustrezne izobrazbe grozita nevarnost dolgotrajne brezposelnosti in socialna izključenost, delujejo kot izobraževalna ustanova. Po končanem projektu Okrepčevalnica Gostilna dela svojo dejavnost nadaljuje pod podjetjem Centerkonutra d. o. o. (DSP Center 2013).

Drugi projekt, imenovan Tovarna dela – Tekstil, je prav tako osnovan na področju socialne vključenosti ter okoljevarstva in prostovoljstva s tekstilno dejavnostjo za zbiranje, obdelavo, preoblikovanje in prodajo rabljenega tekstila. Namen projekta je tudi osveščanje javnosti o pomenu ločenega odlaganja tekstilnih odpadkov, vzpostavitev učinkovitega sistema zbiranja rabljenih oblačil in razvoj zaposlitvenih možnosti. Izpostavili so ciljno ranljivo skupino iskalcev prve zaposlitve in starejše od 55 do 64 let, ki so velikokrat spregledani, čeprav imajo velik razvojni potencial. Stroški projekta znašajo 294.050 EUR, od katerega je bilo 15 % sofinancirano v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, četrte razvojne prioritete 'Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti' in prednostne usmeritve 4.1. 'Enake možnosti na trgu dela in krepitev socialne vključenosti' (DSP Center 2013).

5 SOCIALNO PODJETNIŠTVO NA GORENJSKEM

Čeprav v Sloveniji Gorenjska ni ena od tistih območij, kjer je socialno podjetništvo razširjeno v večjem številu, so tudi primeri, ki ustrezajo definiciji socialnega podjetništva.

V času pisanja diplomske naloge ni veliko registriranih socialnih podjetij na Gorenjskem – registrirani sta samo dve podjetji.

Prvo socialno podjetje je v Pristavi pri Trziču, Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike, in reintegracijski center, ki je s pomočjo nepovratnih sredstev uredil in opremil delavnice, v katerih obnavljajo rabljene predmete ter izdelujejo nove iz materialov, kot so les in tekstil. V veri, da se bo dejavnost socialnega podjetja nadaljevala tudi po izteku finančne podpore države, vzpostavljajo spletno prodajo in se prijavljajo na javna naročila, objavljena predvsem s strani okoliških občin.

Namen je tudi pridobivanje delovnih izkušenj za poznejši vstop na trg dela, kjer se zdravljeni odvisniki soočajo z velikimi težavami. Kot dejstvo v članku časopisa Delo (J. S. S. 2013) navajajo, da 40 zdravljenih odvisnikov v zadnjih dveh letih in pol, ki so se zamenjali v reitegracijskem centru, kljub aktivnem iskanju ni uspelo najti redne službe. V centru so zdaj zaposleni štirje ozdravljeni odvisniki, v prihodnosti želijo zaposliti tudi starejše od 50 let. Socialno podjetje sicer že usposablja nekdanje odvisnike, starejše od 50 let in invalide.

Kot navaja avtor članka v časopisu Delo (J. S. S. 2013), program socialnega podjetništva v Pristavi temelji na vzpostavitvi centra ponovne uporabe, pri čemer sodeluje tudi Center ponovne uporabe iz Rogaške Slatine. Nadaljevanju pojasnjujejo, da so osnovni motivi centra povezani z delovnimi procesi prihodnosti, ki so neposredno povezani z varčevanjem z viri, krepitvijo ekonomske, socialne ter okoljske odgovornosti.

Drugo registrirano socialno podjetje na Gorenjskem predstavlja Zadruga Gorenjske regije – socialno podjetje, z. b. o., so. p. v Preddvoru z dejavnostjo drugega socialnega varstva brez nastanitve za starejše in invalidne osebe. O podjetju je na voljo zelo malo podatkov, prav tako o njihovih projektih.

Odgovor na vprašanje, zakaj je na Gorenjskem tako malo registriranih socialnih podjetij, je lahko zelo relativen, saj je za vsako posamezno podjetje drugačen. Kljub uradnemu priznanju, da je podjetje socialno podjetje, torej s pozitivnimi dejavniki, kot so naziv, uradna postavitve podjetja in njegov namen poslovanja, se marsikatero podjetje ne odloči, da bi postalo registrirano socialno podjetje. Velika verjetnost vzrokov, da se za to ne odločajo, so pravno-zakonodajne omejitve, ki podjetja omejuje pri poslovanju in širjenju dejavnosti. Prav tako ne uide dejstvo, da mora socialno podjetje izpolnjevati strogo zakonsko določene pogoje in rezultate, ki so vnaprej določeni za posamezna leta. Dosledno morajo poročati tudi o finančnih in poslovnih podatkih ter zaposlovati točno določeno število oseb. Iz tega lahko

sklepam, da je za nekatera manjša podjetja, ki sicer poslujejo na način socialnega podjetja, preveč zakonskih omejitev in obveznosti. Podjetja imajo lahko zelo majhno število vključenega osebja, ki vodi podjetje in jim poslovanje, ki ga Zakon o socialnem podjetništvu narekuje, vzame preveč časa in truda. Veliko jih to delo opravlja tudi poleg svoje stalne zaposlitve, kar pomeni, da jim primanjkuje časa za tako naravnano poslovanje, kot ga zakon določa in zahteva. Seveda bi lahko tako podjetje dobilo dodatno pomoč, vendar to prav tako zahteva večjo finančno zmogljivost, ki pa jo taka podjetja ponavadi nimajo in jo tudi težko pridobijo.

Eno od takih podjetij na Gorenjskem je na primer BSC, Poslovno podporni center, d. o. o., Kranj, ki je močno vpleteno v socialno podjetništvo in razvija veliko projektov ter aktivno sodeluje na objavljenih razpisih za socialno podjetništvo. Aktivni so tudi na področju razvoja podeželja, ki je velikokrat povezano s socialnimi problemi.

6 ZAKONODAJNO-PRAVNO OKOLJE IN FINANČNI INSTRUMENTI KOT PODPORNİ STEBER SOCIALNEMU PODJETNIŠTVU V SLOVENIJI

Zakoni nam velikokrat omejujejo poslovanje, vendar pa nam večinoma omogočajo in podpirajo poslovanje. Dejavnosti so področno naravnane, zahtevajo določeno znanje in izkušnje. Da se podjetništvo udejanji strokovno in uspešno, potrebuje tudi pomoč Slovenije kot države in Evropske unije kot evropske skupnosti. Način, preko katerega nam zagotavljajo pomoč in podporo, so sprejeti zakoni, skladi, pravilniki, sveti, institucije in podobne organizacije. Omogočijo skladno sodelovanje med različnimi poslovnimi partnerji, opredelijo zahteve in cilje, pod katerimi se organizacije lažje opredelijo in ustvarijo stališče oziroma vizijo poslovanja.

Z vstopom v Evropsko unijo se slovenska zakonodaja močno spreminja, saj se mora uskladiti z evropsko. Kot država članica ima tudi veliko finančno podporo Evropske unije in njenih skladov. Skladi, kot je na primer Evropski socialni sklad, je samo en od finančnih instrumentov, ki financira veliko slovenskih projektov z namenom izboljšanja kakovosti življenja.

Ko v slovenski zakonodaji še ni bilo Zakona o socialnem podjetništvu, sta Zakon o zavodih in Zakon o društvih opisovala značilnosti socialnih podjetij, pri katerih se, na primer, prenos presežka prenese v nadaljnje poslovanje. Nekaj značilnosti socialnega podjetništva je vseboval tudi Zakon o zadrugah, ki jim omogoča uporabo posebnih olajšav in podobno.

Opredelitev in določene omejitve v sprejetih zakonih Slovenije omogoča izkoriščanje finančnih virov Evropske unije. Pred sprejetim zakonom o socialnem podjetništvu se je socialno podjetništvo izvajalo brez zakonskih okvirov. Za kakovostno in uspešno izvajanje socialnega podjetništva in programov znotraj tega so zakonski okviri nujni.

Dolores Kores, direktorica zavoda Premiki, je v članku MMC RTV SLO opozorila (Banjanac Lubej 2013):

Ključni problem je, da smo socialno podjetništvo odkrili zdaj, čeprav v Sloveniji obstaja že 20 let. Vsi od države pričakujejo, da bo razvijala podjetništvo, država pa ni tista, ki dela podjetništvo, temveč ustvarja samo podporno okolje zanj. Podjetniki morajo najprej sami začeti, potem pa zahtevati podporo države in mnogi tega ne razumejo, saj velika večina socialnih podjetnikov izhaja iz nevladnega sektorja. To pomeni, da so bili prej trajno financirani iz proračuna ali donacij, zato se socialno podjetništvo pogosto razume kot podaljšek socialne politike in ne kot podjetništvo na drugačen način.

S sprejetjem zakona so omogočili tudi pravno podlago za imenovanje socialnih podjetij. Veliko podjetjem naziv socialnega podjetja tudi pomaga do uresničitve zastavljenih ciljev.

6.1 Nacionalna raven

Ureditev zakonodaje in institucij, ki upravljajo ter sodelujejo na področju socialnega podjetništva, bom v predstavi v naslednjih podpoglavjih. Opis Zakona o socialnem podjetju in Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki delujeta na nacionalni ravni Slovenije, bo podal sliko zakonske ureditve in naloge ter razsežnosti teh instrumentov.

6.1.1 Zakon o socialnem podjetništvu

Zakon o socialnem podjetništvu (ZsocP 2011), ki je bil sprejet 15. 3. 2011 in je začel veljati 1. 1. 2012, opredeljuje socialno podjetništvo kot trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali trajno opravljanje drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja, s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali opravljanjem storitev na trgu, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti. ZSocP (2011) pravi, da socialno podjetništvo krepi družbeno solidarnost in kohezijo, spodbuja sodelovanje ljudi in prostovoljsko delo, krepi inovativno sposobnost družbe za reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov, zagotavlja dodatno ponudbo proizvodov in storitev, ki so v javnem interesu, razvija nove možnosti zaposlovanja, zagotavlja dodatna delovna mesta ter socialno integracijo in poklicno reintegracijo najbolj ranljivih skupin ljudi na trgu dela (cilji socialnega podjetništva).

Področja in dejavnosti socialnega podjetništva, glede na zakon, se dotikajo področij socialnega, družinskega in invalidskega varstva, znanosti, raziskovanja in izobraževanja ter vzgoje, zagotavljanja in organiziranja mladinskega dela, varstva in promocije zdravja, zagotavljanja socialne vključenosti, spodbujanja zaposlovanja in poklicnega usposabljanja oseb, ki so brezposelne ali jim grozi brezposelnost. Prav tako deluje na posredovanju zaposlitve najbolj ranljivih skupin. Med ranljive skupine spadajo invalidi, brezposelne osebe s trajnimi posledicami telesne ali duševne okvare ali bolezni in imajo zato bistveno manjše možnosti za zaposlitev. V omenjene skupine spadajo tudi dolgotrajno brezposelne osebe, iskalci prve zaposlitve ter brezposelne osebe, ki so starejše od 55 let, pripadniki romske skupnosti in mladoletne osebe brez zaključenega osnovnega ali nižjega izobraževanja. Med težje zaposljive osebe prav tako spadajo tiste osebe, ki niso imele več kot šest mesecev redno plačane zaposlitve in so pred največ enim letom prestale kazen v zaporu oziroma so v času pogojnega odpusta. Seveda zakon opredeljuje tudi begunce in osebe, ki so v programu zdravljenja odvisnosti od alkohola ali drog ter brezdomce kot težje zaposljive osebe, zato so tudi te osebe primerne za vključitev zaposlovanja v socialna podjetja. Področja, v katerih se opravlja dejavnost socialnega podjetništva, so še ekološka proizvodnja hrane, ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja in zaščite živali, spodbujanje uporabe obnovljivih virov energije in razvoja zelene ekonomije, socialni turizem, trgovine za socialno ogrožene osebe, področja kulture, tehnične kulture in ohranjanje kulturne, tehnične in naravne dediščine, področje amaterskega športa in telesne aktivnosti, reševanje in zaščita, spodbujanje razvoja

lokalnih skupnosti in podpornih storitev za socialna podjetja. Zakon opredeljuje zelo širok spekter različnih področij, v katerih se lahko opravlja socialno podjetništvo (ZSocP 2011).

Vlada je 22. 9. 2011 za namene oblikovanja politike razvoja socialnega podjetništva ustanovila *Svet za socialno podjetništvo*. Svet ima funkcijo analiziranja potreb razvoja socialnega podjetništva, spodbujanje vključevanja občin v določanje in izvajanje razvoja socialnega podjetništva na lokalni in regionalni ravni. Pripravljati mora razvojne dokumente za analiziranje, vrednotenje in spremljanje izvajanja ukrepov in politike razvoja socialnega podjetništva. Naloga Sveta je tudi, da pripravi Strategijo razvoja socialnega podjetništva, spremlja izvajanje socialnega podjetništva in pripravlja programe ukrepov ter usmerja in spremlja delo izvajalcev ukrepov. Prav tako mora skrbeti za zakonito, učinkovito in smotno porabo sredstev iz proračunskih in evropskih virov (ZSocP 2011).

V zakonu je določeno, da lahko socialno podjetništvo kot dejavnost opravljajo samo neprofitna socialna podjetja. V prvi fazi je treba ustanoviti neprofitno pravno osebo, ki se mora registrirati kot socialno podjetje. Neprofitna pravna oseba je lahko društvo, zavod, ustanova, gospodarska družba, zadruga, evropska zadruga ali druga pravna oseba zasebnega prava, ki ni ustanovljena izključno z namenom pridobivanja dobička ter premoženja. Dobiček oziroma presežek prihodkov mora namenjati za opravljanje dejavnosti socialnega podjetja. Prav tako mora socialno podjetje seveda zaposlovati težko zaposeljive osebe, naštete zgoraj. Socialno podjetje mora izpolnjevati strogo določene zakonsko določene pogoje, dosledno poročati finančne in poslovne podatke. Dosegati mora rezultate, ki so določeni za posamezna leta, in zaposlovati točno določeno število oseb. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ima nalogo voditi evidenco socialnih podjetij, ki je javne narave in dostopna vsem. Od septembra 2012 do julija 2013 se je število registriranih socialnih podjetij iz štiri povečalo na dvajset (MDDSZ 2013b).

6.1.2 Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ)

Ministrstvo za delo, družino socialne zadeve in enake možnosti je pristojno za naloge, ki se nanašajo na (MDDSZ 2013d):

1. področje individualnih delovnih razmerij, soglasij za nočno delo žensk, posredovanje začasnih in občasnih del dijakom in študentom, kolektivne pogodbe in urejanje odnosov s socialnimi partnerji, inšpekcijo dela, odkrivanje in preprečevanje dela in zaposlovanja na črno, sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, varnost in zdravje pri delu;
2. politiko zaposlovanja doma in v tujini, zavarovanje za čas brezposelnosti, štipendiranje in vseživljenjsko izobraževanje, subvencioniranje študentske prehrane, medsebojno priznavanje kvalifikacij, prost pretok delavcev znotraj EU, črpanje sredstev evropskih kohezijskih skladov, socialno podjetništvo;
3. družinsko politiko, družinska razmerja ter starševsko varstvo in družinske prejemke;
4. socialno varstvo in socialnovarstvene storitve, duševno zdravje, družbeno pomoč ogroženim posameznikom, družinam in skupinam prebivalstva, usposabljanje otrok z

motnjami v razvoju in varstvo oseb, ki ne morejo skrbeti zase, razvoj izvajalskih mrež javnih služb na področju socialnega varstva;

5. položaj in celovito varstvo invalidov;
6. varstvo in pravice vojnih veteranov, vojnih invalidov in žrtev vojn ter obnovo in vzdrževanje grobov in grobišč vojnih veteranov in žrtev vojn;
7. enake možnosti.

Inšpekcijski nadzor nad izvajanjem zakonov in drugih predpisov, kolektivnih pogodb in splošnih aktov, ki urejajo delovna razmerja, plače in druge prejemke iz delovnega razmerja, zaposlovanje delavcev doma in v tujini, sodelovanje delavcev pri upravljanju, stavke ter varnost in zdravje pri delu ter nadzorstvo nad izvajanjem zakonov in predpisov, ki to izrecno določajo, pa opravlja Inšpektorat Republike Slovenije za delo, ki je ustanovljen kot organ v sestavi Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ 2013d).

MDDSZ sestavljajo naslednji direktorati in druge organizacijske enote (MDDSZ 2013d):

- direktorat za delovna razmerja in pravice iz dela,
- direktorat za trg dela in zaposlovanje,
- direktorat za družino,
- direktorat za socialne zadeve,
- direktorat za invalide, vojne veterane in žrtve vojnega nasilja,
- kabinet ministrice,
- služba za odnose z javnostmi,
- služba za notranjo revizijo,
- služba za enake možnosti in evropsko koordinacijo,
- sekretariat,
- organ v sestavi MDDSZ: Inšpektorat RS za delo,
- javni zavodi, ki delujejo na področju MDDSZ:
 - Zavod RS za zaposlovanje,
 - Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije,
 - Javni jamstveni, preživninski in invalidski sklad RS,
 - Sklad Republike Slovenije za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov,
 - Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije,
 - socialnovarstveni zavodi:
 - centri za socialno delo,
 - Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD,
 - varstveno-delovni centri,
 - domovi za starejše občane,
 - centri za usposabljanje,
 - krizni centri za mlade,
 - oskrbovana stanovanja,
 - izvajalci z dovoljenji za delo.

Pod direktoratom za trg dela in zaposlovanje MDDSZ deluje na področju socialnega podjetništva. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti spodbuja razvoj socialnega podjetništva tudi prek javnih razpisov, ki se sofinancirajo iz sredstev Evropskega socialnega sklada. Do zdaj sta bila objavljena dva javna razpisa, prvi v letu 2009, drugi pa v letu 2012. Nekatere uspešne prakse, izkušnje in opažanja, ki so se razvile v okviru prvega javnega razpisa, so dale razlog za načrtovanje drugega razpisa, ki je bil namenjen podpori za nadaljevanje izvajanja uspešnih praks iz prejšnjega javnega razpisa, priložnost pa so dali tudi novim idejam in pobudam (MDDSZ 2013a).

6.1.3 Državne in regijske institucije

V Sloveniji imamo kar nekaj ustanovljenih institucij, ki so v pomoč razvijanju in obstoju socialnega podjetništva. Enako velja za področje razvoja podeželja, ki ima zakonsko in institucionalno podporo. S svojimi strokovnimi znanjem poskušajo pomagati izvajalcem projektov, da pridejo do dobrih rezultatov. Poleg večjih državnih organizacij, kot sta MDDSZ in MKGP, so tudi regijske institucije, kot so na primer Razvojna agencija Sora, RAGOR, BSC Kranj in Mozaik. Nekatere so v državni oziroma občinski lasti, nekatere pa so tudi v gospodarski lasti.

Namen takih organizacij so seveda predvsem tehnična in strokovna podpora ter organizacijsko vodenje projektov. Poleg zgoraj omenjenega so navedene institucije v največji meri močan finančni instrument, saj so projekti, zaradi svoje narave, finančno odvisni, predvsem v začetni fazi. Institucije so zadolžene za ocenjevanje predlaganih projektov, so odločilni glas za prejem finančne podpore in skrbnik smotrne porabe sredstev in delovanja. S svojimi zadanimi okvirji delovanja izvajalcem projektov večinoma olajšajo delo, čeprav ga včasih tudi omejijo.

V nadaljevanju bom predstavila nekaj institucij, ki zaznamujejo delovanje projektov na področju socialnega podjetništva in razvoja podeželja. Opisane bodo pristojnosti, nameni in aktivnosti delovanja, ki podajo strokoven in organizacijski vidik.

6.1.4 BSC Kranj

Najbolj znana organizacija na področju razvoja podeželja Gorenjske je Regionalna razvojna agencija BSC Kranj d. o. o., ki je kot koordinator med posamezniki, gospodarstvom, občinami, ministrstvi in drugimi javnimi institucijami, pa tudi projektnimi partnerji iz tujine, tudi zelo aktivna. Osredotočajo se na področja podjetništva, tehnologije, človeških virov, turizma in trajnostnega razvoja (BSC 2013c).

Ustanovitelji družbe BSC Kranj so Republika Slovenija, Občine Gorenjske regije (Kranj, Jesenice, Škofja Loka, Tržič, Radovljica, Kranjska Gora, Žirovnica, Bled, Bohinj, Naklo, Preddvor, Šenčur, Jezersko, Cerklje na Gorenjskem, Gorenja vas – Poljane, Žiri, Železniki),

Območne obrtne zbornice (Kranj, Radovljica, Škofja Loka, Tržič), Slovenska zbornica obrti in podjetništva, GZS – Območna zbornica za Gorenjsko, Kranj in Rubico trgovina in storitve d. o. o. (BSC 2013c).

BSC Kranj je en ključnih dejavnikov pri vzpostavljanju medsebojnega sodelovanja v razvoju Gorenjske z Avstrijo, Italijo in Evropsko unijo (BSC 2013a).

En od aktualnih projektov je Gorenjska štipendijska shema, katerega namen je povezovanje gorenjskih delodajalcev s potencialnimi kadri na trgu dela – karierni center, ki bi pomagal izpolnjevati zahteve delodajalcev in trga dela z usmerjanjem mladih v določene poklice. Vključene bi bile t. i. kadrovske štipendije, kar ni novo, vendar pa je premalokrat uporabljeno, predvsem zaradi primanjkovanja sredstev. V tem primeru so štipendije sofinancirane s strani Evropskega socialnega sklada (BSC 2013a).

Drugi aktualni projekt je Locfood na področju regionalne politike in strategije malih in srednje velikih podjetij na področju kmetijstva v ruralnih predelih. Namen projekta je izboljšanje podjetniškega razvoja, konkurenčnosti in ekonomske rasti v ruralnih področjih. Projekt je financiran s strani Evropskega regionalnega razvojnega sklada, programa INTERREG IVC. V projektu sodelujejo države, kot so Norveška, Italija, Švedska, Bolgarija, Grčija, Združeno kraljestvo in Španija ter Švica. Projekt opozarja na pomembno vlogo regionalne politike razvoja podjetij na področju kmetijstva v ustvarjanju delovnih mest. Govori o pridelavi lokalne hrane, ki je orodje za ustvarjanje novih podjetij in proizvodov ter prav tako promocijsko orodje za lokalno kulinarično dediščino, ki dolgoročno zagotavlja varna delovna mesta in posledično ekonomsko rast države (Locfood 2013).

6.1.5 SORA Škofja Loka

Razvojna agencija Sora je poslovno-podporni center za območje občin Škofja Loka, Gorenja vas-Poljane, Železniki in Žiri. Agencija deluje v lokalnem okolju kot povezovalni člen med podjetniki, zbornicami, občinami in drugimi institucijami na področju gospodarstva, podeželja in trajnostnega razvoja. Programi, ki se dotikajo razvoja podjetništva, obrtništva, dopolnilnih dejavnosti na kmetijah in človeških virov, skušajo zagotoviti prodoren dostop do virov znanja in kapitala.

Prepoznavna je kot koordinator razvojnih in investicijskih projektih na lokalnem in regionalnem območju, uveljavljajo se tudi v evropskem okolju.

Ustanovitelji Razvojne agencije Sora d. o. o. (RA Sora) so Občina Škofja Loka, Občina Železniki, Občina Gorenja vas – Poljane, Občina Žiri, Območna obrtno-podjetniška zbornica Škofja Loka in GZS (Razvojna agencija Sora 2013a).

En od projektov, ki jih pripravlja Razvojna agencija Sora v sodelovanju z Območno obrtno – podjetniško zbornico Škofja Loka in ob finančni podpori občin je bogat program dogodkov,

ki se zvrstijo v okviru tradicionalnega *Tedna obrti in podjetništva na Loškem (TOP)*. Teden, namenjen obrti in podjetništvu, predstavi tudi tradicionalno razstavo lesenih izdelkov, ki jo pripravijo dijaki Srednje lesarske šole Škofja Loka. Pripravijo tudi številna izobraževanja s podjetniško vsebino, tako za brezposelne osebe, mlade, potencialne podjetnike, kot tudi za delujoča podjetja. Največji poudarek je namenjen Podjetniški tržnici, na kateri se s svojimi izdelki in storitvami predstavljajo lokalni podjetniki in obrtniki. Tržnica poteka na Mestnem trgu v Škofji Loki in je popestrjena z glasbo ter s praktičnimi prikazi obrtnih dejavnosti. Dogodki v okviru TOP-a so brezplačni, saj tako namenijo pozornost obrti in podjetništvu, ki predstavljata gonilno silo razvoja v lokalnem okolju. Tako širši množici predstavijo možnosti, ki jih imajo prebivalci v lokalnem okolju, kar je v tem obdobju najpomembnejše – osveščanje ljudi (Razvojna agencija Sora 2013b).

6.2 EU raven

Na ravni Evropske unije je veliko podpornih stebrov za delovanje socialnega podjetništva. ESS in ESSR sta ena od močnejših instrumentov za ekonomsko-socialno in regionalno področje. Sta tako finančno kot strateško močna podporna dejavnika in močno vplivata na okolje ter njegovo spreminjanje.

6.2.1 ESS – Evropski socialni skladi in program

Ekonomska kohezija je namenjena višanju bruto domačega proizvoda na prebivalca, povečevanje zaposlenosti produktivnosti skupaj z zmanjševanjem razlik dohodkov (Škulj 2008).

EU-politika uporablja tako strukturno kot regionalno politiko, prva se nanaša na ukrepe ekonomskih politik in se dotika gospodarske rasti, trga del in inovativnosti gospodarstva. Regionalna politika se ukvarja z ekonomsko politiko na regionalni ravni (Škulj 2008).

Evropski strukturni skladi

V nadaljevanju so opisani nekateri od strukturnih skladov, ki delujejo na področju socialnega podjetništva in razvoja podeželja.

Evropski socialni sklad (ESS) je en od strukturnih skladov EU, ki je bil ustanovljen za zmanjševanje razlik v bogastvu in življenjskih standardih v državah EU in regij ter posledično za spodbujanje gospodarske in socialne kohezije (Evropska komisija 2013a).

ESS je glavni instrument Evrope, ki podpira zaposlovanje, pomaga ljudem najti boljša delovna mesta in zagotavlja državljanom EU pravičnejše zaposlitvene možnosti. To počne predvsem z vlaganjem v človeški kapital, ki je bistveni pogoj za konkurenčno delovno silo. Financiranje ESS v višini 10 milijard EUR na leto izboljšuje možnosti za zaposlitev milijonov

evropskih prebivalcev; pri tem je posebna pozornost namenjena tistim, ki še posebej težko najdejo delo, na primer mladi ali starejši delavci (Evropska komisija 2013a).

ESS vsako leto pomaga približno 11 milijonom ljudi. Od teh je več kot 7 milijonov brezposelnih ali neaktivnih, 5,7 milijona je žensk in več kot 3 milijone je mlajših od 25 let. Skoraj 1 milijon jih je iz skupin priseljencev in etničnih manjšin (med drugimi Romi) in 400 tisoč invalidov (Evropska komisija 2013a).

Določanje nalog ESS in spremljanje njegovega delovanja se izvaja v partnerstvu z organi EU, nacionalnimi in regionalnimi oblastmi ter socialnimi partnerji: sindikati in združenji delodajalcev. Dejanske projekte ESS izvajajo različne organizacije – javne agencije za zaposlovanje, dobrodelne ustanove in socialna podjetja, ponudniki strokovnega usposabljanja ali kombinacije naštetih. Ključna značilnost je, da se poraba usmerja skozi organizacije z lokalnim znanjem, ki lahko omogočijo najboljšo uporabo sredstev za izboljšanje možnosti in priložnosti ljudi za zaposlitev (Evropska komisija 2013a).

Sredstva ESS prihajajo iz proračuna Evropske unije, kar je 10 odstotkov skupnega proračuna EU. V obdobju od 2007 do 2013 znaša proračun ESS 75 milijard EUR (Evropska komisija 2013a).

Evropski socialni sklad podpira konkretne projekte na lokalni in nacionalni ravni na področju zaposlovanja in socialnih zadev.

Projekti ESS zagotavljajo podporo podjetnikom na mnogo različnih načinov, in sicer na naslednjih področjih (Evropska komisija 2013a):

- Izobraževanje osnov vodenja, človeških virov ter finančnih znanj in veščin.
- Organiziranje tečajev na področju vodstvenih sposobnosti za univerzitetne študente kot dodatek njihovem poklicnemu študiju.
- Pomoč glede pravnih in zaposlitvenih vprašanj pri ustanovitvi podjetja.
- Uporaba poslovnih mentorjev za spodbujanje novih podjetnikov v zgodnjih letih, kot so priznane lokalne podjetnice, ki pomagajo novim podjetnicam.
- Pomoč pri internacionalizaciji podjetja, tako da lahko podjetje izvaža blago in storitve v tujino z zagotavljanjem izobraževanja, mreženja in navezovanja poklicnih stikov.
- Vzpostavljanje mrež novih podjetnikov, ki lahko zagotavljajo spodbujanje in poslovne priložnosti ter omogočajo, da je podjetniško in vodstveno znanje vedno v koraku s časom.

Države članice se morajo skladno s strategijo Evropa 2020 ESS usmeriti na omejeno število ciljev in prednostnih nalog pri naložbah, da bodo povečale učinek in dosegle kritično maso.

ESS bo najmanj 20 % sredstev namenil aktivnostim na področju socialnega vključevanja. Večji poudarek je namenjen boju proti brezposelnosti mladih, spodbujanju aktivnega in zdravega staranja ter podpori najbolj neprivilegiranim skupinam in marginaliziranim

skupnostim, kot so Romi. Večja podpora je namenjena tudi socialnim inovacijam, tj. preskušanju in razširjanju inovativnih rešitev za obravnavo socialnih potreb, na primer za podporo socialne vključenosti (Evropska komisija 2013a).

ESS spodbuja sodelovanje socialnih partnerjev in civilne družbe, predvsem nevladnih organizacij (NVO), prek krepitev zmogljivosti, spodbujanja strategij lokalnega razvoja, ki jih vodijo skupnosti, in poenostavitve sistema dodeljevanja. Oprema, ki je povezana z investicijami v socialni in človeški kapital, je prav tako upravičena do podpore ESS, kar izvajalcem projektov omogoči, da izvedejo projekt kakovostno in obstojno. ESS-dejavnosti se lahko uporabi tudi kot garancija za posojila, ki jih vzamejo organi držav članic, za financiranje ukrepov v okviru svojega posredovanja (Evropska komisija 2013a).

Vse regije EU prejemajo podporo po treh definiranih kategorijah (Evropska komisija 2013a):

- manj razvite regije, katerih BDP na prebivalca znaša manj kot 75 % povprečja v Uniji, so glavna prednostna naloga politike,
- regije v prehodu, katerih BDP na prebivalca znaša med 75 % in 90 % povprečja v 27 državah članicah EU,
- bolj razvite regije, katerih BDP na prebivalca je višji od 90 % povprečja.

Druga kategorija, ki pokriva 51 regij in več kot 72 milijonov ljudi, olajšuje prehod regijam, ki so v zadnjih letih postale bolj konkurenčne, a še vedno potrebujejo ciljno usmerjeno podporo. Za 20 regij napovedujejo, da bodo do leta 2014 zapustile trenutni 'konvergenčni' cilj (manj razvite regije) in bodo predstavljale dokaz o uspešnosti kohezijske politike (Evropska komisija 2013a).

Skupni strateški okvir, ki vsebuje glavne prednostne naloge EU, bo veljal za vse sklade, vključno z razvojem podeželja in ribištva. Države članice bodo smele ESRR, ESS in kohezijski sklad združiti v programe 'multi-sklada', s čimer bodo izboljšale koordinacijo na terenu in dosegle integrirani razvoj (Evropska komisija 2013a).

6.2.2 Evropski socialni sklad in socialno podjetništvo

ESS aktivno podpira ustanavljanje socialnih podjetij kot vira delovnih mest, predvsem za skupine ljudi, ki zaradi različnih razlogov težko najdejo zaposlitev. Med njimi so dolgotrajno brezposelni mladi, invalidi in ljudje v podeželskih skupnostih.

Organizacijsko gledano sodijo socialna podjetja med javni in zasebni sektor. Delujejo na komercialni osnovi, vendar je njihov glavni namen služiti svoji skupnosti na enega ali več načinov. To zajema ustvarjanje možnosti za zaposlitev ljudi, ki bi sicer lahko ostali brezposelni. Tak primer je trgovina z rabljenimi oblačili v mestu. V njej so zaposleni invalidi, ki zbirajo, sortirajo, čistijo in prodajajo rabljena oblačila. Drug primer je podjetje, ustanovljeno na podeželju, ki usposablja ženske glede na potrebe lokalnih podjetij ali jim

pomaga, da se samozaposlijo v lastnem podjetju v turističnem sektorju ali v prodaji lokalnih kmetijskih proizvodov. Obstajajo številne različice socialnih podjetij, ki so lahko v svojih pristopih zelo inovativne (Evropska komisija 2013a).

ESS podpira široko paleto socialnih podjetij, namenjenih skupinam, ki se spopadajo s posebnimi ovirami pri zaposlitvi: med njimi so invalidi, osebe z duševnimi težavami, nekdanji obsojenci kaznivih dejanj, odrinjene skupnosti in številni drugi.

Ta podpora ima številne oblike. Tistim, ki bodo vodili podjetja, lahko zagotavlja usposabljanje za upravljanje, lahko ponuja znanja in spretnosti na področju človeških virov, delovnega prava, zdravja, varnosti in podobno. Lahko pa zajema tudi posebna tehnična znanja in spretnosti, ki jih potrebuje podjetje: poznavanje turizma, znanje in spretnosti s področja prodaje in trženja ali spretnosti in strokovno znanje za svetovanje novonastalim lokalnim podjetjem. ESS podpira socialna podjetja tudi pri iskanju finančne podpore za njihove dejavnosti in zagotavljanju dolgoročne vzdržnosti njihovih dejavnosti (Evropska komisija 2013a).

Uspeh podjetij in industrije EU je ključen za večje zaposlovanje ter ustvarjanje novih in boljših delovnih mest. Ta uspeh v veliki meri temelji na kakovosti ter znanju in spretnostih delovne sile in njeni sposobnosti prilagajanja spremembam. Zato mnogi podjetniki in podjetja uporabljajo ESS kot pomoč pri krepitvi kompetenc in prožnosti svojega najdragocenejšega sredstva – svojih delavcev.

V Evropi je približno 23 milijonov podjetij, od tega 99 % malih podjetij, ki v zasebnem sektorju zaposlujejo dve tretjini ljudi. Podjetja in delavci delujejo v hitro spreminjajočem se okolju, za katerega je značilno vse večje globalno gospodarsko povezovanje in pojav novih tehnologij. Da bi uspeli, morajo postati prožnejši – bolj sposobni predvidevati in se prilagajati spremembam (Evropska komisija 2013a).

ESS pomaga podjetjem in delavcem premagovati te izzive na številne načine. Na primer: morda za konkurenčnost potrebujejo boljše znanje in spretnosti ali nove in inovativne načine dela, ki bi lahko izboljšali uspešnost in pritegnili nove delavce. Podpora ESS pa se osredotoča tudi na prilagajanje priložnostim, ki jih prinaša nizkoogljično gospodarstvo.

ESS pomaga vodstvu izboljšati izvozne rezultate, kar lahko privede do odpiranja novih trgov in rasti. Podjetja in organizacije po vsej EU uporabljajo podporo ESS za načrtovanje vnaprej, izboljšanje učinkovitosti, iskanje novih načinov dela ter ohranjanje in ustvarjanje trajnih delovnih mest (Evropska komisija 2013b).

Pomoč ljudem pri ustanavljanju lastnih podjetij znatno prispeva k ustvarjanju delovnih mest, zato ESS spodbuja številne oblike podjetništva; na primer skupino znanstvenikov, ki ustanovijo podjetje za proizvodnjo svoje najnovejše iznajdbe, ali novega priseljenca, ki se je

usposobil za soboslikarja in želi ustanoviti malo podjetje ter zaposliti nekaj prijateljev (Evropska komisija 2013b).

ESS pomaga podjetnikom in samozaposlenim na številne načine, tudi s podporo usposabljanja na področju osnovnega upravljanja ter pravnih in finančnih znanj in spretnosti za ustanovitev podjetja. Pri nekaterih projektih poslovni mentorji pomagajo podjetnikom skozi prva kritična leta. Drugi projekti spodbujajo mreže podjetnikov k izmenjavi izkušenj in zagotavljanju podpore. Poleg tega je lahko pridobivanje sredstev za ustanovitev ali širitev malega podjetja težavno, saj so nova podjetja pogosto tvegana in jim banke nerade posojajo denar. Zato obstajajo v državah EU mnogi mikrofinančni projekti ESS, ki so namenjeni predvsem zagotovitvi razmeroma majhnih posojil, ki bi jih lahko potrebovali novi podjetniki (Evropska komisija 2013b).

6.2.3 ESSR – Evropski sklad za regionalni razvoj

Evropski sklad za regionalni razvoj (ESSR) predstavlja instrument evropske kohezijske politike, sodi v okvir Strukturnih skladov, skupaj z Evropskim socialnim skladom (ESS). Oba predstavljata del proračuna Skupnosti (MGRT 2013).

ESSR je namenjen krepitvi ekonomske in socialne kohezije ter pomoči pri odpravljanju največjih razvojnih neravnovesij v regijah Skupnosti. Deluje na način, da zmanjšuje razlike med stopnjami razvitosti različnih regij, ki imajo omejene možnosti, vključno s podeželskimi in mestnimi območji, nazadujoče industrijske regije, območja z geografskimi in naravnimi ovirami (MGRT 2013).

Prednostne naloge, ki jih izvaja, so potrebe po krepitvi konkurenčnosti in inovativnosti, ustvarjanju in ohranjanju trajnih delovnih mest ter zagotavljanju trajnostnega razvoja (MGRT 2013).

7 RAZVOJ PODEŽELJA

Značaj podeželja in celovitost njegovih problemov sta bila v zahodnoevropskih geografskih krogih deležna sorazmerno skromne pozornosti. Nasprotno pa je slovenska geografija večino svojih raziskovalnih prizadevanj usmerila v probleme podeželja. Takšno stanje se je bistveno spremenilo v 90. letih 20. stoletja. Močno povečano zanimanje za podeželje v zahodnoevropskih državah je vzpodbudilo teoretsko poglobljene razprave o značaju podeželja, ki pa žal niso našle ustreznega odmeva v slovenski geografiji (Klemenčič 2006).

Globalizacija je drastično spremenila lestvico konkurenčnosti držav in regij znotraj njih. Inovativni pristop v ustvarjanju dodane vrednosti, odpravljanje omejitve v razdaljah, času, resursih in infrastrukturi se je odrazilo v pojavljanju novih konkurenčnih regij po svetu. In tako kot podjetja tekmujejo med seboj za čim večje tržne deleže, regije tekmujejo med seboj za čim večje investicijske deleže (Klemenčič 2006).

Državni in lokalni voditelji, ki zanemarijo inovativnost in razvojno strategijo, prevzamejo riziko nazadovanja in regija pristane na obrobju razvojnih priložnosti (BSC 2006, 4).

Podeželje, še vedno najobsežnejši del države, je ključni dejavnik pri odpravljanju revščine in ustvarjanju množičnega sodelovanja in novih delovnih mest. O tem se veliko govori in piše, na tem se tudi dela, vendar vprašanje, ali je to dovolj za uspeh, še vedno ostaja.

Slovenija je sprejela Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2 2011) z namenom spodbujanja in določitve medsebojnega usklajevanja države in občin pri načrtovanju regionalne politike in izvajanju nalog regionalnega razvoja, dejavnosti in opravljanja razvojnih nalog v razvojni regiji ter ukrepih regionalne politike. Pri tem sodelujejo občine, združenja gospodarskih dejavnosti, samoupravne narodne skupnosti ter nevladne organizacije. Naloga teh razvojnih partnerjev je povezovanje in skupno sprejemanje odločitev, seveda skladno z načelom trajnostnega, sonaravnega regionalnega razvoja.

Regionalna politika se načrtuje z medsebojno usklajenimi dokumenti, kot so strategija razvoja Slovenije, državni strateški prostorski akt, program državnih razvojnih prioritet in investicij, programski dokumenti na mednarodni in državni ravni, regionalni in območni razvojni program ter dogovori za razvoj regij. Organ, ki usklajuje načrtovanje in izvajanje nalog z delovnih področij ministrstev, pomembnih za spodbujanje regionalnega razvoja, izvaja teritorialni razvojni dialog, usklajuje predloge dogovorov za razvoj posameznih regij in predlaga vladi odločitve iz njene pristojnosti, je Svet za teritorialno usklajevanje razvojnih pobud (ZSRR-2 2011).

Država je za podporo zakona ustanovila Javni sklad Republike Slovenije za regionalni razvoj in razvoj podeželja, ki na podlagi pogodb z neposrednimi proračunskimi uporabniki dodeljuje in posreduje finančne spodbude iz njihove pristojnosti (ZSRR-2 2011).

Ustanovljene so tudi regionalne razvojne agencije s strani občin. Regionalne razvojne agencije (RRA) so ustanovljene kot javni zavodi, ki sledijo ukrepom endogene regionalne politike, ki so (ZSRR-2 2011):

- sofinanciranje regijskih projektov skladno z dogovori za razvoj regij,
- dodatni ukrepi za obmejna problemska območja,
- dodatni začasni ukrepi razvojne podpore za problematiko območja z visoko brezposelnostjo,
- prenos državnega premoženja v razvojne namene,
- nujni ukrepi regionalne politike,
- drugi ukrepi, ki so določeni z zakonom, državnim proračunom ter poslovnim in finančnim načrtom sklada.

Endogena regionalna politika je del regionalne politike, ki je usmerjena v uresničevanje teritorialnih razvojnih ciljev in se izvaja kot povezovanje notranjih razvojnih pobud regij po načelu od spodaj navzgor (ZSRR-2 2011).

V Sloveniji imamo 12 regionalno razvojnih agencij (SVLR 2013):

- Regionalna razvojna agencija Mura, d. o. o.,
- RRA Koroška, d. o. o.,
- Regionalna razvojna agencija Celje, d. o. o.,
- Regionalni center za razvoj, d. o. o.,
- Regionalna razvojna agencija Posavje,
- Razvojni center Novo Mesto svetovanje in razvoj, d. o. o.,
- BSC – Poslovno podporni center, d. o. o.,
- Razvojna agencija ROS Ajdovščina,
- Regionalna razvojna agencija Notranjsko-kraške regije, d. o. o.,
- Mariborska razvojna agencija, p. o.,
- Regionalni razvojni center Koper,
- Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije.

7.1 Značilnosti gorenjskega podeželja za razvoj

Za Gorenjsko regijo so značilne visoke gore, je skoraj v celoti alpska pokrajina in deloma zaščiten kot narodni park.

Preglednica 1: Statistični podatki Gorenjske regije

Področje podatka	Leto	Število
Površina, km ²	2011	2.137
Število prebivalcev	2011	203.703

Področje podatka	Leto	Število
Gostota prebivalstva	2011	95,3
Število živorojenih	2011	2.312
Število umrlih	2011	1.654
Naravni prirast	2011	658
Število učencev	2011/2012	17.049
Število dijakov	2011/2012	8.268
Število študentov	2011/2012	10.527
Število diplomantov	2011	2.095
Število delovno aktivnih prebivalcev	2011	69.642
Število zaposlenih oseb	2011	61.720
Število samozaposlenih oseb	2011	7.922
Število registriranih brezposelnih oseb	2011	7.963
Povprečna mesečna bruto plača EUR	2011	1.577
Število podjetij	2011	16.353
Prihodek podjetij, mio EUR	2011	6.438
Bruto investicije v nova osnova sredstva 1.000 EUR	2011	374.228
Regionalni BDP, mio EUR	2011	2.927
Število kmetijskih gospodarstev	2010	4.476
Kmetijska zemljišča v uporabi, ha	2010	31.411
Število ležišč	2011	25.049
Številko prihodov turistov	2011	620.082
Število prenočitev turistov	2011	1.640.825
Tekoči izdatki za varstvo okolja, 1.000 EUR	2010	27.983

Področje podatka	Leto	Število
Investicije za varstvo okolja, 1.000 EUR	2010	15.947

Vir: BSC 2006.

Gorenjsko regijo statistično sestavlja 18 lokalnih skupnosti oziroma občin, to so Bled, Bohinj, Cerklje na Gorenjskem, Gorenja vas – Poljane, Gorje, Jesenice, Jezersko, Kranj, Kranjska gora, Naklo, Preddvor, Radovljica, Šenčur, Škofja Loka, Tržič, Železniki, Žiri in Žirovnica. Ima 2.137 km² in je s tem šesta največja slovenska razvojna regija (BSC 2006).

Gorenjska regija je v primerjavi s preostalo Slovenijo nadpovprečno poseljena, in sicer 93,2 prebivalca/km², regijsko središče Kranj je dokaj hitro dostopno z vseh koncev Gorenjske in predstavlja najbolj zgoščeno in urbanizirano območje na Gorenjskem. Gorenjska neposredno leži ob avstrijski in italijanski meji ter predstavlja veliko prednost geostrateškega položaja, saj prek območja poteka X. evropski avtocestni in železniški koridor. Južno od Kranja, na Brniku, je mednarodno oziroma osrednjeslovensko Letališče Jožeta Pučnika Ljubljana z 1,3 milijonov potnikov letno, 27,3-odstotna rast v obdobju 2004–2006 (BSC 2006).

Izobrazbena stopnja prebivalcev gorenjske regije

V regiji je bilo v študij vključenih 53,2 odstotkov prebivalcev, starih od 19 do 26 let, v vseživljenjsko učenje odraslih pa je bilo vključenih 19,1 odstotkov. V primerjavi s celotno Slovenijo je število gorenjskih študentov malo pod povprečjem, oseb, udeleženih v vseživljenjsko izobraževanje odraslih, pa je nadpovprečno, saj slovensko povprečje znaša 16 odstotkov. Brez izobrazbe, nepopolne osnovne šole ali z osnovno šolo je na Gorenjskem 19,3 odstotkov prebivalcev, s srednješolsko izobrazbo je 57,4 odstotkov, z višjo ali visokošolsko izobrazbo pa 23,19 odstotkov. V primerjavi s slovenskih povprečjem sodi regija med nadpovprečno število prebivalcev z višjo ali visokošolsko in srednješolsko izobrazbo ter manjše število ljudi brez izobrazbe, z nepopolno osnovno šolo ali s končano osnovno šolo (BSC 2006).

Izobrazbene značilnosti vplivajo na zaposlitvene možnosti, zato je faktor izobrazbe pomembno upoštevati kot ključni dejavnik pri razvoju podeželja.

Preglednica 2: Struktura trga dela Gorenjske

	Gorenjska	Slovenija
Indeks delovne migracije	84,2	100
Delovno aktivno prebivalstvo, staro 55–64 let (%)	7,2	8,5

	Gorenjska	Slovenija
Stopnja registrirane brezposelnosti, skupaj (%)	8,8	11,8
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti (več kot eno leto) (%)	3,9	5,4
Registrirane brezposelne osebe po stopnji izobrazbe:		
Osebe z osnovnošolsko izobrazbo (%)	34,8	35,7
Osebe s srednješolsko izobrazbo (%)	52,1	51,6
Osebe z višjo in visokošolsko izobrazbo (%)	13,1	12,6
Povprečna mesečna bruto plača na zaposleno osebo (EUR)	1.467,77	1.524,65
Povprečna mesečna neto plača na zaposleno osebo (EUR)	960,77	987,39
Povprečna mesečna bruto plača za plačano uro (EUR)	8,69	9,08

Vir: SURS 2013.

Razgiban relief in raznoliko podnebje sta odlična dejavnika za turistično dejavnost. Torej ima Gorenjska z ugodno prometno lego in dobro dostopnostjo ravninskih predelov dober potencial za razvoj podeželja in je privlačna za vlagatelje.

7.2 Specifične potrebe gorenjske regije s posebnim poudarkom na ekonomsko-družbenem položaju podeželja

Gorenjska regija ima, s polno priložnosti in razvojnega potenciala, veliko potrebo po novih znanjih in inovativnosti na podeželju. Po podatkih Statističnega urada RS ima Gorenjska le 10 odstotkov prebivalstva z več kot srednješolsko izobrazbo, v kmetijstvu pa je kar 85 odstotkov nosilcev dejavnosti brez ustrezne izobrazbe (SURS 2013).

Na podeželju se pojavljajo nove priložnosti, ki zahtevajo prilagajanje ali nove vrste znanj, kot so varstvo narave, trajnostni viri, socialne dejavnosti in podobno. Zagnati je treba novo podjetniško vzgojo v širšem pomenu, izobraziti in usposobiti celotno področje Gorenjske.

Velika priložnost za gorenjsko kmetijstvo in turizem predstavljajo regionalni kmetijski proizvodi, predvsem tisti, ki izhajajo iz novih trendov, vezanih na zdrav način življenja, saj se zavedanje potrošnika o zdravi prehrani, poznavanju njenega porekla povečuje. Tudi rast turizma odpira nove priložnosti povečevanju obsega pridelkov in izdelkov višje kakovosti,

preusmeritvi v ekološko kmetovanje, razvoju malih predelovalnih obratov in kakovostni nadgradnji obratov dopolnilnih dejavnosti, mesarjev, pekov, gostincev in turističnih kmetij ter podobnih dejavnosti na Gorenjskem. Koristno bi bilo sodelovanje med različnimi ponudniki proizvodov in storitev, povezovanje produktov v skupne blagovne znamke in sheme kakovosti ter razvoj enotne celostne podobe prodajnih mest in tržnih poti za območje Gorenjske. Potrebne so investicije v izgradnjo in posodobitev živilsko-predelovalnih ter drugih obratov. Posodobitev in prilagoditev obstoječih obratov tehnološkim zahtevam izdelave in predelave proizvodov višje kakovosti je ključnega pomena, saj bodo obrati le tako konkurenčni. Temu bi se morali posvetiti tudi manjši predelovalni obrati, kot so za sadje, mleko, zelenjavo in podobno (BSC 2006).

Les je na Gorenjskem podeželju tradicionalno pomembna surovina za lesno industrijo kot tudi enega najpomembnejših obnovljivih virov energije. Ohranjanje tradicije, torej trajnostnega gospodarjenja z gozdovi, je socialno-ekonomskega pomena, kot tudi pomena energetske samooskrbe. Pridobivanje in raba lesa v energetske namene ponuja nove možnosti za zaslužek na kmetiji in odpiranje novih delovnih mest v ruralnih predelih. Na Gorenjskem se je zanimanje za sodobno rabo lesa v energetske namene v zadnjem času spet močno povečalo. V to dejavnost se usmerjajo gozdarsko-kmetijske zadruga, posamezni podjetniki in lastniki večjih gozdnih posesti (BSC 2006, 31).

Lesna industrija v Sloveniji je napačno strateško usmerjena, saj prodaja les v tujino, na primer v Avstrijo, od koder ga pozneje Slovenija spet odkupi po dražji ceni. V nasprotnem primeru bi Slovenija lahko sama sebe vzdrževala z lesom, ki ga potrebuje v lesni industriji in za ogrevanje.

Pogoj, da bi ohranili kulturno krajino, je ohraniti žive kmetije. Ohranitev je bila možna, če bodo kmetije iz osnovne in z osnovno dejavnostjo povezane dejavnosti dajale lastniku oziroma družinskim članom primeren dohodek, ki bo stimulativen za naslednike. Z načrtnim delom je možno spodbuditi razvoj teh dejavnosti v prostoru (Razvojna agencija Sora 2006, 4).

Problem pa ostaja in se širi, saj imajo mladi slabo predstavo o vodenju kmetije in si ne želijo prevzemati kmetijske dejavnosti od svojih staršev ali drugi sorodnikov. Treba bi bilo izobraževati, a ne le ljudi z obstoječo kmetijsko dejavnostjo, temveč tudi mlade v šolah, jih navdušiti in temeljito predstaviti pomen kmetij.

Veliko kmetij je že gradbeno dotrajanih in bi jih bilo treba obnoviti ter posodobiti, vendar lastniki nimajo sredstev za obnove. Posledično se raje odločijo za prenehanje delovanja kmetij in se ukvarjajo z drugimi dejavnostmi ali se celo preselijo v bolj urbana mesta, kmetije pa postanejo le zapuščeni in propadajoči objekti.

Ljudje potrebujejo stalno informacijsko in svetovalno pomoč, saj interesenti velikokrat nehajo že v prvi fazi, ker ni dovolj jasnega pretoka informacij. Pretok informacij mora biti stalno

aktiven preko medijev, strokovnih služb, zgibank in spletnih strani. Prav tako bi se medijsko okolje, predvsem v nacionalnem smislu, moralo na splošno naravnati na bolj konstruktivne in družbeno dobronamerne novice, tako bi okolje večkrat dobilo informacije, četudi jih ne išče.

V Razvojnem programu podeželja 2007–2013 za področje občin Gorenja vas – Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri (Razvojna agencija Sora 2006) pišejo, da izkušnje pri dosedanjem delu kažejo, da delo po interesnih skupinah daje boljše rezultate kot individualna strokovna pomoč. Člani skupin si med seboj izmenjujejo izkušnje in znanja, drug drugega spodbujajo in pogosto začnejo sodelovati tudi poslovno. Poleg tega se z delom po skupinah znižuje število potrebnih svetovalnih ur.

To pomeni, da načrtovano delo s skupinami prinese večje zanimanje in sodelovanje, rezultat pa je razvoj poslovne mreže, dolgoročno pa verjetno tudi povečanje dela in delovnih mest.

7.3 Razvojni programi podeželja

Za razvoj podeželja je treba vzpodbuditi lokalne prebivalce k razmišljanju in delovanju na podeželju. Odprto je veliko možnosti, podpore, ki jo ljudje potrebujejo za uresničevanje teh korakov. Na ravni države so ustvarjeni programi za razvoj podeželja, ki vzporedno tečejo s cilji razvojnih programov podeželja.

Cilji so (Razvojna agencija Sora 2006, 5):

- krepitev podpornega okolja za razvoj novih delovnih mest in produktov na podlagi razvoja lokalnih potencialov;
- spodbujanje naravi prijaznega kmetovanja in s tem ohranitev pretežnega dela obdelovalnih površin v proizvodni funkciji;
- nadgradnja infrastrukture in trženje produktov s podeželja;
- širjenje turistične ponudbe kot oblike trženja produktov s podeželja;
- urejevanje manjkajoče in posodobitev obstoječe infrastrukture na podeželju, z namenom povečevanja dostopnosti in zagotavljanja enake kakovosti življenja na podeželju in v urbanem okolju;
- ohranjanje naravnega okolja;
- obnova in ožvitev določenih vaških jeder ter dediščine podeželja.

7.4 LEADER

LEADER ali *Povezava med ukrepi za razvoj podeželja* (franc. *Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale*) je državni program Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v sodelovanju z Evropsko komisijo za razvoj podeželja. LEADER predstavlja 4. os, ki ga podpirajo prve tri osi in obratno. Prav tako predstavlja 4. os Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, ki državam članicam, z uvedbo enotnih

pravil izvajanja v celotni politiki razvoja podeželja, omogoča nov način izvajanja in medsebojnega povezovanja dejavnosti podeželskih območij (MKGP 2013b).

Program Leader v politiki razvoja podeželja predstavlja novost, izziv in spodbudo ter predvsem priložnost, da se vključijo lokalni partnerji. Združiti poskuša podeželska območja in jih spodbuditi, da s celostnim pristopom skupaj raziščejo možnosti konkurenčnosti in obstojnosti (MKGP 2013b).

Teoretično se LEADER izvaja na celotnem ozemlju države, razen na območjih naselij z več kot 10.000 prebivalci. Subjekti z območij z več kot 10.000 prebivalci lahko sodelujejo v LAS, vendar se na njihovem območju ne sme izvajati projektov. Eno območje je ena enota LAS, ki je ena lokalna razvojna strategija (MKGP 2013b).

Strateški cilj je izgradnja zmogljivosti za zaposlovanje in diverzifikacijo dejavnosti na podeželju. Glavna vloga pristopa LEADER pa je spodbujanje lokalnega endogenega razvoja, izboljšanje upravljanja na podeželskih območjih ter širjenje *inovativnosti* (MKGP 2013b).

Sedem ključnih značilnosti pristopa LEADER (Uredba 1698/2005/ES):

1. območne lokalne razvojne strategije, namenjene dobro opredeljenim subregionalnim območjem;
2. lokalna javno-zasebna partnerstva = lokalne akcijske skupine (LAS);
3. pristop od spodaj navzgor (pristojnost odločanja LAS pri izdelavi in izvedbi lokalne razvojne strategije)
4. večsektorska priprava in izvedba strategije, ki temelji na vzajemnem delovanju med akterji in projekti različnih sektorjev lokalne ekonomije;
5. izvajanje inovativnih pristopov;
6. izvajanje projektov sodelovanja;
7. vzpostavitev mreže lokalnih partnerstev.

63. člen Uredbe sveta (ES) o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (Uredba 1698/2005/ES) določa, da so podpore osi LEADER namenjene izvajanju lokalnih razvojnih strategij ter izvajanju projektov sodelovanja za doseg ciljev v okviru osi 1, 2 in 3. Namenjene so tudi vodenju lokalnih akcijskih skupin, pridobivanju strokovnih znanj in animaciji območij. Podpora za animacijo je namenjena dejavnostim animacije območij za ustanovitev LAS in izdelavo lokalne razvojne strategije. Do podpore za animacijo so upravičene fizične in pravne osebe, ki izvajajo aktivnosti animacije na območjih, kjer še ni ustanovljene LAS. Podpora za animacijo se dodeli do višine 70 odstotkov opravičljivih stroškov. Podpora za pridobivanje strokovnih znanj je namenjena usposabljanju za izvajanje pristopa LEADER. Do podpore za pridobivanje strokovnih znanj so upravičene LAS, ki se udeležijo izobraževanj in usposabljanj. Podpora za pridobivanje znanj se dodeli do višine 50 odstotkov opravičljivih stroškov.

V programskem obdobju 2007–2013 je bilo za 4. os namenjeno več kot 33 milijonov evrov javnih sredstev (Kokolj Prošek 2007).

Sredstva za izvajanje lokalnih razvojnih strategij so razdeljena v višini 60 odstotkov, za spodbujanje medregijskega in čezmejnega sodelovanja v višini 10 odstotkov, za vodenje oziroma delovanje LAS v višini 20 odstotkov, za pridobitev strokovnih znanj in animacije pa v višini 10 odstotkov sredstev (Kokolj Prošek 2007).

Preglednica 3: Delitev sredstev po obdobju in namenu

Sredstva po namenu	Sredstva v obdobju 2007–2013 (EUR)	Sredstva EUR/leto
Delovanje	6.752.001,20	964.571,60
Animacija	3.376.000,60	482.285,80
Sodelovanje	3.376.000,60	482.285,80
Projekti	20.256.003,60	2.893.714,80
SKUPAJ	33.760.006,00	4.822.858,00

Vir: MKGP 2013b.

7.5 Lokalne aktivne skupine – LAS

LAS ali *Lokalna Aktivna Skupina* izhaja iz 4. osi razvojnega programa podeželja za obdobje 2007-2013.

Lokalne aktivne skupine povezujejo javne in zasebne partnerje, zaradi česar so dobro uravnotežene. Predstavljajo obstoječe interesne skupine iz različnih socialno-ekonomskih sektorjev.

Podeželski akterji, ki so dejavni pri lokalnih pobudah, so predvsem strokovne organizacije in zveze, ki predstavljajo kmete, poklice in mikro podjetja, ki niso kmetijska. Drugi akterji so še poslovna združenja, prebivalci in lokalne organizacije, lokalni politiki in okoljska združenja. Vključujejo se tudi ženska združenja in mladi (Kokolj Prošek 2007).

Pomembna zahteva 62. člena Uredbe sveta (ES) o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (Uredba 1698/2005/ES) je, da mora biti LAS sestavljena iz skupine, ki je že usposobljena za pobudi Leade II ali Leader+, ali pa kot nova skupina, ki zastopa partnerje iz raznih lokalnih socialnoekonomskih sektorjev zadevnega območja. To tudi pomeni, da morajo na ravni odločanja ekonomski in socialni partnerji ter drugi predstavniki civilne družbe, kot so kmetje, kmečke ženske, mladi in njihova združenja,

predstavljati vsaj 50 odstotkov lokalnega partnerstva. Predlagati morajo celovito lokalno razvojno strategijo, sposobnost določitve in izvedbe razvojne strategije za to območje ter biti odgovorni za njeno izvedbo (Kokolj Prošek 2007).

Naloge LAS so (Kokolj Prošek 2007):

- odloča o smeri in vsebini lokalne razvojne strategije;
- izvede lokalno razvojno strategijo;
- sprejme odločitve o dodelitvi finančnih sredstev projektom, ki se bodo financirali;
- upravlja z dodeljenimi finančnimi sredstvi;
- ima velik del vodstvenih odgovornosti;
- skrbi za iskanje finančnih virov za izvedbo projektov, ki ne bodo financirani iz 4. osi;
- povezuje in usklajuje tudi druge aktivnosti na območju.

Od lokalne akcijske skupine se pričakuje, da (Kokolj Prošek 2007):

- poveže ustrezne interesne skupine z območja skupnega projekta;
- ima avtonomijo odločanja in zmožnost, da na novo preuči lokalne vire;
- poveže različne ukrepe;
- zna ujeti priložnosti, ki jih ponujajo lokalni mešani viri;
- je sprejemljiva za nove ideje;
- zna povezati in vključiti ločene sektorske pristope.

V partnerstvo so vključeni vse zainteresirane skupine in posamezniki na območju LAS in vse javne in razvojne institucije, tudi tiste, ki sicer nimajo sedeža na območju lokalne akcijske skupine, so pa pomembne pri pripravi lokalne razvojne strategije. Delujoča partnerstva izvajajo lokalno razvojno strategijo samoiniciativno in z lokalnimi viri, sredstva 4. osi so jim zgolj v pomoč pri hitrejšem doseganju cilja, nikakor pa ne edini vir (Kokolj Prošek 2007).

Delujočih LAS v Sloveniji je skupno 33, in sicer (MKGP 2013b):

- Društvo bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah,
- Društvo Raznolikost podeželja,
- Društvo za razvoj podeželja med Snežnikom in Nanosom,
- LAS Barje z zaledjem,
- LAS dobro za nas,
- LAS Dolenjska in Bela krajina,
- LAS Društvo za razvoj podeželja Šaleške doline,
- LAS Društvo za razvoj podeželja Zasavje,
- LAS Društvo za razvoj podeželja zgornje Savinjske doline,
- LAS Gorenjska košarica,
- LAS Goričko,
- LAS Haloze,
- LAS Istre,
- LAS Jabolko,

- LAS Jugozahodnega dela Severne Primorske,
- LAS Krasa in Brkinov,
- LAS Lastovica,
- LAS Loškega pogorja,
- LAS MDD,
- LAS Mežiške doline,
- LAS Obsotelje in Kozjansko,
- LAS Od Pohorja do Bohorja,
- LAS Ovtar v Slovenskih gorah,
- LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe,
- LAS Posavje,
- LAS Pri dobrih ljudeh,
- LAS Prlekija,
- LAS Sožitje med mestom in podeželjem,
- LAS Spodnje Savinjske doline,
- LAS Srce Slovenije,
- LAS za razvoj,
- LAS Zgornje Vipavske doline in Komenskega Krasa,
- Toti LAS.

7.6 Primeri obstoječih programov za razvoj podeželja: LAS Gorenjska košarica, LAS Loškega pogorja in LAS Pri dobrih ljudeh

V nadaljevanju bom opisala primere obstoječih programov za razvoj podeželja, in sicer program LAS Gorenjska košarica, LAS Loškega pogorja in LAS Pri dobrih ljudeh. V sklopu posameznega programa bodo izpostavljeni najbolj zanimivi in prodorni projekti.

7.6.1 LAS Gorenjska košarica

LAS Gorenjska košarica je sestavljena iz 42 ustanovnih članov iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja iz območja občin Bled, Bohinj, Cerklje na Gorenjskem, Gorje, Jesenice, Jezersko, Kranjska Gora, Mestna občina Kranj, Naklo, Preddvor, Radovljica, Tržič, Šenčur, Žirovnica (BSC 2013b).

BSC Kranj d. o. o. je administrativni in finančni vodja LAS Gorenjska košarica, pod njihovim vodstvom sta se odvijala tudi projekta *Za vas* in *Turizem za vse* (BSC Kranj d. o. o. 2013b).

Prvi izstopajoči projekt, katerega nosilec je Biotehniški center Naklo, je projekt *Za vas*, katerega namen je vpeljati inovativen način praktičnega izobraževanja, kjer bodo dijaki/študenti opravljali prakso na področjih, za katera se izobražujejo (kmetijstvo/hortikultura) pri socialno ogroženih, za delo nezmožnih kmetih oziroma posameznikov (BSC 2013b).

Drugi projekt med mnogimi je *Turizem za vse – podeželski center za turiste s posebnimi potrebami*. Nosilec projekta je TTK Jezersko d. o. o., ki želi s projektom prilagoditi infrastrukturo in s tem vzpostaviti specializirane namestitvene kapacitete za prej omenjeno skupino s poudarkom na starejših in slabovidnih. Razvili bi poseben program s poudarkom na preventivnih ukrepih, ki vodijo k bolj zdravemu načinu življenja starejših in slabovidnih (BSC 2013b).

7.6.2 LAS Loškega pogorja

LAS loškega pogorja pokriva območje Upravne enote Škofja Loka oz. občin Gorenja vas – Poljane, Škofja Loka, brez naselja Škofja Loka, ki šteje več kot 10.000 prebivalcev, Železniki in Žiri (Razvojna agencija Sora 2013c).

Razvojna agencija Sora d. o. o. je administrativni in finančni vodja LAS loškega pogorja (Razvojna agencija Sora 2013c).

Lokalna akcijska skupina loškega pogorja, ki je bila ustanovljena junija 2007, je z avgustom 2008 s strani MKGP LAS pridobila status delujoče LAS, kar ji je dalo pravico do koriščenja sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) in proračuna Republike Slovenije, namenjenih za izvajanje pristopa LEADER v programskem obdobju 2007–2013 (Razvojna agencija Sora 2013c).

Namen lokalne akcijske skupine loškega pogorja je povezati nosilce razvoja podeželja na območju občin Gorenja vas – Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri za skupno spremljanje in izvajanje Razvojne strategije LAS po pristopu LEADER (LAS Pogorje 2013).

Izpostavila bi izvedbo treh projektov pod okriljem Razvojna agencija Sora d. o. o., ki posredno, če ne direktno, podpira cilje socialnega podjetništva.

Prvi projekt LAS Loškega pogorja je *Živahna doživetja škofjeloškega podeželja*, katerega nosilec projekta je Lokalna turistična organizacija Blegoš v partnerstvu z Ljudsko univerzo Škofja Loka. S projektom želijo opozoriti na številne kakovostne dogodke, prireditve, predstave in razstave, ki pa so med seboj slabo povezani. Organizatorji se srečujejo s problemi pri organizaciji zaradi preobsežnih ali zahtevnih birokratskih postopkov, pomanjkanjem sredstev, nezmožnostjo promocije in pomanjkanjem znanja. Preko projekta bi se z medsebojno izmenjavo izkušenj, povezav in posledično lažjega načrtovanja in izvedbe prireditev ter strokovnih izobraževanj (osnove dramske igre, improvizacija, uspešno premagovanje treme) ugotovilo, katere so težave pri organizaciji in izvedbi prireditev, ter te odpravilo (LAS Pogorje 2013).

Projekt predstavlja povezavo različnih organizatorjev v skupni sodelovanje in prepoznavnost.

Pričakovani rezultati so analiza obstoječega stanja na področju prireditve in dogodkov, izvedba sklopa izobraževanj, izdelava priročnika za organizatorje, izdaja koledarjev za prireditve, izdelava spletne podstrani ter nakup dveh odrov in streh zanj (LAS Pogorje 2013).

Drugi projekt *Preprečimo osamljenosti* je namenjen preprečevanju socialne izključenosti nepokretnih starostnikov na podeželju. Nosilec projekta je Razvojna agencija Sora d. o. o. skupaj s Centrom za socialno delo Škofja Loka in društvom upokojencev Škofja Loka (LAS Pogorje 2013).

Vsebina projekta govori o problematiki okolja, saj je škofjeloško območje pretežno hribovito, vasi so razdrobljene, hiše med seboj precej oddaljene. Ohranitev socialnih stikov od človeka zahteva mobilnost, ki se pri starostnikih z leti zmanjšuje. S pomočjo prostovoljcev želijo s projektom ustvariti podporo staremu človeku pri socialnem vključevanju v družbo, kar je tudi namen projekta. Cilji projekta so pridobitev in usposabljanje prostovoljcev, priprava koncepta dela oziroma obiskov, vključitev starostnikov v program in tudi izvedbo samega programa v štiri občinah (Gorenja vas – Poljane, Škofja Loka, Železniki, Žiri). En od pričakovanih rezultatov je preprečitev socialne izključenosti nemobilnih starostnikov ter izboljšanje kakovosti njihovega življenja na podeželju (LAS Pogorje 2013).

Tretji projekt *Oživimo uporabo tradicionalnih znanj in produktov na škofjeloškem* je namenjen oblikovanju interesne skupine z namenom prenosa, ohranitve in oživitve tradicionalnih znanj in posebnosti tradicionalnih produktov med prebivalce podeželja, razširitev uporabe, povečanje obsega in raznovrstnosti produktov ter zagotovitev ustrezne infrastrukture kot podpornika aktivnosti spodbujanja tradicionalnih znanj in promocije. Nosilec projekta je RA Sora skupaj s Kmetijsko gozdarskim zavodom Kranj, enota Škofja Loka, Čebelarskim društvom Škofja Loka, Društvom za razvoj podeželja Resje, Občino Gorenja vas – Poljane in Občino Žiri. Rezultati projekta so bili uspešni, saj se je tradicionalno znanje prikazalo preko delavnic in se tudi nekje obdržalo ter nadaljevalo preko novih prostorov, izobraževanj in najemanja stojnic za nadaljnjo promocijo tradicionalne ponudbe (LAS Pogorje 2013).

Z razvojem te dejavnosti lahko pričakujemo večje povpraševanje in možnost ustvarjanja novih delovnih mest. Prav nova delovna mesta so eden od ključnih problemov, s katerim se srečujemo na Gorenjskem in v Sloveniji. Take okoliške spodbude so izjemno pomembne, saj vplivajo ne samo na prostor, v katerem delujejo, temveč s svojim delovanjem širijo ideje tudi v druga področja Slovenije.

7.6.3 LAS Pri dobrih ljudeh

LAS Pri dobrih ljudeh pokriva naslednje občine: Beltinci, Črenšovci, Dobrovnik/ Dobronak, Kobilje, Lendava/ Lendava, Odranci, Turnišče in Velika Polana. Skupna površina območja LAS Pri dobrih ljudeh znaša 319,1 km² (LAS Pri dobrih ljudeh 2013).

Za izvajanje strokovnih, organizacijskih in administrativnih nalog LAS Pri dobrih ljudeh je odgovorna Bistra hiša Martjanci – Smart House Martjanci (LAS Pri dobrih ljudeh 2013).

Izpostavljam tri projekte, ki so se najbolj približali socialnemu podjetništvu.

Projekt *Ajda – od njive do ust*, katerega nosilec projekta je Društvo žena Odranci, z namenom povečanja kakovosti življenja na podeželju s tem, da z osveščanjem prebivalstva delno spremeni prehranske navade ter jih spomni na kakovostno in zdravo prehrano, ki so jo poznali tudi naši predniki. V sklopu aktivnosti so izvedli promocijo in oživitev rastline ajde ter v to vključili članice društva, ženske, mladino do 30 let, osnovnošolce in starejše občane. S projektom se vzpodbudi ohranjanje ajde kot pomembne sestavine slovenske kulinarike in s tem kulturno dediščino (LAS Pri dobrih ljudeh 2013).

Drugi projekt *Poklici 21. stoletja* sledi ohranjanju in razvoju podeželja; predvsem k ukrepu spodbujanja in razvoja potenciala človeških virov na podeželju. Namenjen je inovativni predstavitvi deficitarnih poklicev, kot so poklici v živilski, gostinski, kmetijski in tehničnih strokah. Predstavitev se dotika predvsem osnovnošolcev, njihovih staršev, sodelavcev šolske svetovalne službe ter podjetnikov UE Lendava. Povezuje osnovne šole in podjetja in jim pomaga povečevati povpraševanje po deficitarnih in novih poklicih. Zaradi velike brezposelnosti in slabega poznavanja poklicev ter nizke samoinciative je projekt izjemno pomemben, predvsem za področje Prekmurja (LAS Pri dobrih ljudeh 2013).

Tretji primer projekta LAS Pri dobrih ljudeh je projekt Romske slike – ohranjanje romske dediščine, katerega nosilec je Romsko društvo 'Romano pejtanšago' skupaj z Občino Črenšovci in podjetjem 'Novatio'. Za uspeh projekta so poudarili aktivno participacijo Romov iz Kamencev. Namen projekta je razvoj specializiranih programov za ohranjanje in promocijo romske kulturno-etnološke dediščine romskega naselja Kamenci ter za medgeneracijski in medkulturni dialog. V okviru projekta si romski mladostniki razvijejo socialne veščine in znanje za ohranjanje in promocijo romske dediščine in kulture tudi za prihodnje generacije. Poudarek je tudi na razvoju pozitivnega vsesplošnega mnenja o Romih in boljšem poznavanju ter razumevanju romske kulture pri neromskemu prebivalstvu, kot so negativni stereotipi (LAS Pri dobrih ljudeh 2013).

7.7 Problematika razvoja podeželja

Razumevanje prostora, podeželja, kraja, v katerem živimo, ga imeti za svojega in tako tudi skrbno opravljati z njim, je pomemben faktor za razvoj podeželja, saj se s tem ljudje

poistovetimo z okoljem in razumemo njegove potrebe. Kot je napisal dr. Danilo Kosi (2012), v svojem članku se človek s prostorom, kjer biva, identificira. Nadalje si postavlja vprašanje, katere sile povzročajo te vezi, da številni, ki nimajo opravka drug z drugim, čutijo enotnost, oblikujejo skupnost in se identificirajo z istim prostorom. Trdi, da družbeni geografi povezujejo to vprašanje z družbeno organizacijo v smislu zadovoljevanja nekaterih potreb, pravijo, da je posameznik umeščen v določen prostor, kamor ga vlečejo mnoge dejavnosti, ki mu omogočajo mirno, varno in udobno življenje. V članku dokazuje, da so regionalne identitete tesno povezane z različnimi družbenimi organizacijami in drugimi oblikami delovanja posameznika in družbe. Opisuje tudi, kako si vpliv na oblikovanje regionalnih identitet predstavljamo na način, kot so družbene institucije, mediji, upravne delitve – gospodarski subjekti, ki delujejo na določenem območju, imajo določen domet delovanja.

Individualizem ljudi in institucij povečuje negotovost odločanja in slabo informiranje o razpisih, svetovalnih storitvah, sofinanciranju. Ljudje in institucije so premalo povezani, tudi usklajenost med posameznimi področji kmetovanja je slaba, kar izhaja iz premajhne osveščenosti kmetov in drugega prebivalstva o pomenu kmetijstva in ohranjanja naravne in kulturne pokrajine (Kosi 2012).

Zaradi toge in neurejene zakonodaje ter omejenih razvojnih finančnih sredstev se razvoj novih kmetijskih in nekmetijskih delovnih mest odvija prepočasi.

Kljub temu imajo podeželska naselja še vedno problematiko infrastrukture, predvsem v višje ležečih in odmaknjenih območjih, kot je na primer slaba makadamska cestna infrastruktura, še posebej do visokogorskih kmetij, ukinjanje javnih prevozov in zapiranje lokalnih trgovin v manjših naseljih.

Problematika Gorenjske na področju kmetijstva, gozdarstva in razvoja podeželja so nizka inovativnost in dovtetnost kmetij do novih tehnologij ter neustrezna izobrazba, saj se kaže pomanjkanje novejših in širših znanj. Kmetije so večino majhne in imajo razdrobljeno posest, zato so omejeni pri obdelovanju kmetijskih površin, dodatno jih omejuje tudi visokogorska razgibanost, nekateri predeli so težko dostopni. Posledično se kmetijske površine na hribovitem področju zaraščajo (BSC 2006).

Andreja Ferreira (2006, 36) je v znanstvenem članku Ocena razvoja zgornje Gorenjske z vidika okoljske, socialne in ekonomske trajnosti opozorila na vrsto negativnih dejavnikov, ki resno ogrožajo udejanjenje načel trajnostno-sonaravnega razvoja; to so pomanjkljivosti na treh temeljnih področjih razvoja: okoljskem, socialnem in ekonomskem. Meni, da je en od bistvenih pogojev trajnostno-sonaravnega razvoja tudi prostorsko usklajeni razvoj, katerega cilj je zmanjševanje razlik v razvitosti med različnimi območji in zagotavljanje boljših življenjskih razmer na robnih območjih.

Trud za ohranitev trajnostnega-sonaravnega razvoja mora biti del razmišljanja večine prebivalcev regije, da je lahko uspešen. Vrednotenja narave in okolja, prostora, v katerem živimo, je ravno tisto, kar potrebujemo, vendar se zdi, da tega primanjkuje, temu primerno pa tudi aktivnosti za razvoj podeželja.

Visoka okoljska ozaveščenost je pogoj za okolju prijazno vedenje ljudi. Ustrezna informiranost o okolju pa je predpogoj za ozaveščenosti in zdi se, da smo v Sloveniji v zadnjem desetletju povečali stopnjo informiranosti o okoljskih problemih in trajnostnem načinu življenja med ljudi. Ljudje na ravni stališč izražajo večjo naklonjenost do varstva okolja, vendar pa zdravo in urejeno življenjsko okolje le manjšini pomeni tudi vrednoto, za katero so resnično pripravljeni nekaj narediti (Smrekar 2012, 129).

Tudi Katarina Polajnar Horvat (2012, 43) se v svojem članku strinja, da so človekova miselnost, ozaveščenost in njegovo vedenje kritični dejavniki pri nastajanju in reševanju obremenjevanja okolja. Saj smo prav ljudje tisti, ki ga spreminjamo na slabše, zato moramo biti tudi ljudje tisti, ki ga spremenimo na boljše.

8 VLOGA SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA PRI REŠEVANJU SPECIFIČNIH POTREB PODEŽELJA

Socialno podjetništvo pokriva veliko področij, predvsem lahko trdimo, da ima namen socialnega vključevanja socialno prikrajšanih ljudi v družbeno in poslovno okolje. Socialno prikrajšanih ljudi, kot so invalidi, mladi, starejši od 55 let in brezposelnih, katerih število narašča iz meseca v mesec.

Na drugi strani imamo potrebo po razvoju podeželja, kot je višanje strukture izobrazbe ljudi, ustvarjanje delovnih mest, spodbujanje kmetijskih dejavnosti, ožvitev kulturne dediščine in ohranjanje narave. Prebivalstvo se stara, mladi ljudje zaradi slabih priložnosti in spodbude v Sloveniji odhajajo v tujino, tujih vlagateljev je vedno manj, ljudje imajo vedno manj upanja za mirno in dobro preskrbljeno življenje. Svet se je spremenil in napetost narašča, s tem pa tudi negativno razmišljanje.

Socialno podjetništvo bi bil v tem primeru lahko odgovor, saj bi združili več dejavnikov in tako lahko rešili več težav hkrati.

V vseh primerih je potrebno zadostno število ljudi, da projekti oživijo, tako v razvoju podeželja kot v socialnem podjetništvu. Veliko ljudi je brezposelnih in prejema nadomestila ali celo socialno pomoč, zato bi lahko prav tem ljudem, ki potrebujejo delovno mesto in si želijo socialno vključiti, lahko ponudili izobraževanja na področjih dejavnosti, ki so pomembne za razvoj podeželja.

Obstajajo državni programi, vodeni v sodelovanju z Evropsko unijo, ki ponujajo brezposelnim pomoč pri ustvarjanju lastnih poslovnih poti. Subvencije, ki jih prejmejo za odprtje s. p.-ja ali d. o. o.-ja, so za marsikoga prav tisto, kar potrebujejo za zagon podjetja. Drugi programi subvencionirajo tudi zaposlitev brezposelnih oseb, kot so osebe s prvo zaposlitvijo in osebe, starejše od 55 let. Vzpodbude so dobra pomoč pri zmanjševanju števila brezposelnih ljudi, vendar so žal tovrstne subvencije še prevečkrat tarča izkoriščanja, ko prosilci za prejem subvencije na razne načine pridobijo prave pogoje za prejem subvencij, vendar teh na koncu ne izkoristijo za svoj namen.

Del sredstev, ki so namenjena temu, bi lahko namenili zaposlovanju ljudi, ki so povezani z razvojem podeželja, temu bi dodali še programe, namenjene socialnim podjetništvu, da bi sklenili krog. Tako bi ustvarili družbeno koristne programe za razvoj podeželja. Programi bi bili prilagojeni potrebam podeželja in njegovim specifikam ter tudi določenim skupinam ljudi.

8.1 Ukrepi za spodbujanje socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja

Za spodbujanje socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja so potrebni dobro zastavljeni ukrepi. Aktivnost delovanja socialnega podjetništva, ki bi bil kot instrument za

razvoj podeželja, je odvisna od velikega števila dejavnikov. Aktivnost se sproži, ko so problemi in vzroki za delovanje jasni in razčiščeni, tako da se pokaže glavni namen aktivnosti. Treba je začrtati korake, ki lahko zagotovijo dobro izpeljan načrt in pozitivne rezultate. Vendar je pomembno, da ne ostane le napisan načrt, ključno je dejansko ukrepanje, da se načrt uresniči.

Koraki, ki vodijo do aktivnosti, so:

- ugotovitev problema,
- opredelitev vzrokov, zaradi katerih nastajajo problemi,
- ideja, ki jo želimo udejanjiti,
- namen in cilj ideje,
- načrt izvršitve.

Načrt izvršitve je izredno pomemben za uspešno izvedljivost. Študija problema in vzrokov nam pomaga pri izdelavi dobrega in učinkovitega načrta.

V sklopu načrta izvršitve so naslednje aktivnosti, ki pripomorejo k uspešnosti izvedbe:

- ustvarjanje primerne okolja,
- izbira dobrega tima,
- preskrba finančne podpore in dober finančni načrt,
- izobraževanje kadra,
- marketinški načrt za osveščanje okolice,
- podpora javnosti in države ter vpletenost gospodarstva (medsebojno sodelovanje).

Yunus (2009, 56) opredeljuje nekaj jasnih elementov, ki bodo botrovali nastanku socialnih podjetij, ki jih potrebujemo za širjenje socialnega podjetništva, kot so podjetja vseh oblik, ki bodo želela ustanoviti lastna socialna podjetja, ki jim bodo posvetili del letnega dobička, da bo socialno podjetje lahko delovalo in s tem izpolnilo 'družbeno odgovornost', druga podjetja bodo ustanovila socialna podjetja za raziskovanje novih trgov in ob tem pomagala najmanj preskrbljenim. Ta podjetja se bodo bodisi ustanovila sama ali s pomočjo drugih podjetij bodisi v partnerskem sodelovanju s specializiranimi podjetji. Yunus v nadaljevanju omenja tudi investicijske sklade za financiranje socialnega podjetništva, ki se bodo neprestano obnavljala, tako da se vložena sredstva ne bodo izčrpala. Prav tako vključuje svetovno banko in banke za regionalni razvoj, ki bi prav tako lahko ustanovile sklade, namenjene podpori pobud za ustanovitev socialnih podjetij v državah uporabnicah. K temu pridružuje tudi vlade, premožne upokojece in mlade, ki se bodo ob koncu univerzitetnega študija ali komercialne šole morda raje odločili za ustanovitev socialnega podjetja namesto tradicionalnega.

Prav to, da se poslovna miselnost ljudi preoblikuje iz navadnega podjetništva v socialno podjetništvo, ki deluje v dobrobit njih samih, je ključnega pomena. Mladi so ogromen del koraka proti temu, saj so oni tisti, ki nadaljujejo in vodijo prihodnost sveta.

Vsi elementi, ki jih je opredelil Yunus, so pomembni tudi za Slovenijo in Gorenjsko, zato bi jih bilo treba predstaviti ter približati ljudem.

8.2 Socialno podjetništvo in zelena ekonomija

Inovativne metode kmetijstva, samooskrbe in zelenega gospodarstva

Z leti se razvijajo različne metode kmetovanja in ideja samooskrbovanja se širi. Nekatere različice teh so lahko odličen vmesnik združitve socialnega podjetništva in razvoja podeželja. Vse skupaj se povezuje tudi z zelenim gospodarstvom, ki se močno oglašuje.

Kot predlog alternativnega progama za izhod iz krize, v okviru Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, je na podlagi delovnega gradiva oziroma poročila prof. dr. Lessema (MGKP 2013a) predlagal, da Slovenija tudi uradno začne na podlagi spoznanj in modelov integralne ekonomije sodelovati z Evropsko unijo pri razvoju novega vključujočega integrativnega in celostnega pristopa k razvoju, ki bo upošteval predvsem trajnostno in družbeno dimenzijo razvoja. Do takega modela vodi povezovanje štirih perspektivnih pristopov, ki jih obravnava integralna ekonomija. To so (MGKP 2013a):

1. Samozadostno gospodarstvo, ki temelji na blagovni menjavi in ne na nacionalnih valutah, s katerimi so ljudje plačani za delo, temveč na skupnostnih valutah, s katerimi se spodbuja lokalne aktivnosti.
2. Razvojno gospodarstvo, ki nadgrajuje lastno kulturo, v katerem ima pomembno vlogo civilna družba.
3. Socialno gospodarstvo, pri katerem ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj dejavnosti. Strokovne analize za EU kažejo, da deluje po načelih demokratičnega odločanja in solidarnosti, med drugimi jo odlikujejo odpornost na tržne pretrese, velik potencial za socialno integracijo in zaposlovanje ter odlična prilagojenost lokalnim izzivom.
4. Življenjsko gospodarstvo, ki je podobno zelenemu gospodarstvu. Odpirajo razvojne perspektive programov energetske sanacije stavb, prehranske samooskrbe s poudarkom na ekološki pridelavi, vrednostnih verig predelave lesa, učinkovite rabe naravnih virov in zeleni turizem.

Slovenija je država, bogata z različnimi kulturami, zato obstajajo močne samozadostne skupnosti, ki pa se še niso razvile v vseobsegajoče samozadostno gospodarstvo. Strokovne ocene za Slovenijo govorijo o možnosti za preko 50.000 novih delovnih mest tako v okviru zelenega gospodarstva kot v socialnem podjetništvu (MGKP 2013a).

8.3 Svet za socialno podjetništvo

Vlada RS je ustanovila svet za socialno podjetništvo na podlagi Zakona o socialnem podjetništvu, ki se je začel uporabljati 1. 1. 2012. Svet sestavljajo po en predstavnik

ministrstev, pristojnih za področja socialnega podjetništva, predstavnik službe vlade, pristojne za lokalno samoupravo in regionalno politiko, predstavnik socialnih partnerjev na predlog reprezentativnih sindikalnih konfederacij in dva predstavnika socialnih podjetij ter en predstavnik strokovnih institucij na predlog organizacij civilne družbe. Za obdobje do 1. 1. 2013 sta bila v svet namesto dveh predstavnikov socialnih podjetij imenovana dva predstavnika nevladnih organizacij (MDDSZ 2013č).

Svet s svojim delovanjem zagotavlja usklajevanje politik na področju socialnega podjetništva z ministrstvi, vladnimi službami, občinami, socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe. V okviru izvajanja svojih nalog svet pripravi strategijo razvoja socialnega podjetništva in spremlja njeno izvajanje, poda mnenje k programu ukrepov in spremlja njegovo izvajanje ter usmerja in spremlja delo izvajalcev ukrepov. Svet skrbi tudi za zakonito, učinkovito in smotrno porabo sredstev iz proračunskih in evropskih virov (MDDSZ 2013č).

O Svetu za socialno podjetništvo ni veliko podatkov; podatki so slabo dostopni in brez ustvarjene spletne strani oziroma odstrani, nimamo veliko možnosti dostopati do pomembnih informacij. Zaenkrat ne moremo javno spremljati njegovega delovanja, zato tudi ne poznamo njegovih ugotovitev spremljanja delovanja socialnega podjetništva iz njegove strani. S sprejetjem Zakona o socialnem podjetništvu in ustanovitvijo Sveta za socialno podjetništvo se sprejme tudi namen, kar je med drugim osveščanje in razvoj socialnega podjetništva, kar pomeni, da bi morali poskrbeti za dostop do informacij. Z objavo temeljitih raziskav obstoječih primerov socialnega podjetništva bi pritegnili bodoče socialne podjetnike, za kar je v tem trenutku slabo poskrbljeno. Na to lahko gledamo zelo kritično, saj bi moral biti Svet za socialno podjetništvo velik podpornik in vir informacij za razvoj in ohranitev socialnega podjetništva.

9 SKLEP

Razsežnost potenciala, ki ga ima Slovenija, in pravi odnos do njega, omogočata podporo konceptov, ki vsebujejo etične in temeljne vrednote.

Gorenjska, ki zavzema velik del Slovenije, mora prav tako prevzeti del odgovornosti, da se omogoči delovanje koncepta, ki na koncu pripelje do njegove uresničitve za celotno Slovenijo.

Potrebe, ki jih ima Gorenjska, so hkrati zahteve po spremembah. Spremembe, ki jih ljudje čakajo in si jih želijo, so dosegljive, vendar so v tem trenutku še vedno daleč.

Prvi ključni korak je osveščanje ljudi o možnostih, ki so odprte in dobrodošle. Potrebni so javni pogovori, debate, razprave o idejah in ciljih. Informacije morajo biti preproste in dostopne vsem, tudi tistim, ki niso tako spretni na svetovni spletni mreži, kot so mlajše generacije. Potrebni so tudi prodoren kader in združenja, ki že delujejo na področjih sociale, socialnega podjetništva, razvoja podeželja in podobno.

Dobrodošel bi bil tudi večji delež udeležencev iz nevladnih organizacij, saj s tem sporočamo ljudem idejo skozi ljudstvo, ne le skozi državo, čeprav naj bi država predstavljala ljudstvo, vendar je zaupanje v državne institucije in njihove zaposlene zadnja leta zelo oslABLJENO. To pomeni, da se trud države, ki ga vlaga v take projekte, kljub potencialu in zanimanju žal ne obrestuje, saj ga ljudje večinoma ignorirajo, s tem pa pokažejo svojo nejevoljo in nezadovoljstvo.

Na Gorenjskem je nekaj ponudnikov in izvajalcev socialnega podjetništva, ki so prezrti in hitro pozabljeni, zato so cilji velikokrat kratkoročni ali celo neuresničeni. Obstoječi zametki so potencialni, zato bi potrebovali tako strokovno kot finančno večjo podporo. Obstoj večine projektov je še vedno odvisen od državne podpore; tega ne smemo izključiti, temveč le dodatno podpreti z vlogo nevladnih organizacij (NVO), kot so različna kmetijska društva, društva mladih, športnih, kulturnih društev in podobno. Skupaj imajo večjo moč prisotnosti in možnost osveščanja okoliških področij dolgega dometa.

Ključna bi bila tudi podjetja, ki bi socialnim podjetjem pomagala bodisi s finančnimi ali materialnimi vložki ter s tem tudi izpolnila svojo dobronamerno *družbeno odgovornost*. Ustanovili bi lahko tudi sklade, namenjene pomoči socialnemu podjetništvu. Sklade bi lahko upravljala oziroma polnila podjetja in država ter tako omogočila razvoj socialnih podjetij ter od tega imela tudi korist, saj lahko preko vlaganja tudi svojevrstno oglašujejo svoje dobičkonosne dejavnosti.

Gorenjska ponuja velik razpon dejavnosti, od industrije do turizma. Teren je raznolik in razgiban, zaradi česar je aktualen za razvojne ideje, ki so izven konvencionalnega. Ljudje postajajo vedno bolj dovzetni za trajnostni razvoj in vrednotenje podeželja. Čeprav so bolj

zaprtega tipa osebnosti in se zadržujejo zase, se počasi začenjajo porajati misli, kako bi živeli lažje, kakovostno in brez stresa, saj prav ta onemogoča razvoj novih idej, podjetništva in podeželja. Kronična skrb potisne človeka ob rob, zato ne stori več, kot bi moral. Obstane na točki, ko se življenje vrti v krogu, brez sprememb, čeprav jih nujno potrebuje.

V vednosti, da obstaja rešitev, ki lahko popelje do boljšega življenja, k zmanjšanju brezposelnih, socialne vključitve ljudi s posebnimi potrebami, ljudje začnejo razmišljati pozitivneje. Zato je tudi tako pomembna dobra oglaševalska akcija socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja in drugih problemov. Na tem področju se dela občutno premalo. Nujno potrebno je ljudem prikazati namen projektov, jih osvetliti in predstaviti. Osebe, ki se za to zanimajo, bodo prišle do zelenih podatkov, zanje ni treba skrbeti, skrbeti pa je treba za tiste, ki niti ne vedo, da tako podjetništvo obstaja in deluje.

Na Gorenjskem je bil že izveden projekt, v katerem sta sodelovala tako socialno podjetništvo kot razvoj podeželja. V prihodnosti bi moral biti večji poudarek na obsegu izvedb tovrstnih projektov. Ema Palovšnik (2013), dijakinja biotehniške gimnazije BC Kranj, je kot del svoje seminarske naloge raziskala projekt in opisala potek. Navedla je, da je bil v sklopu biodinamične kmetije pri Zavodniku na Bregu pri Žirovnici izveden socialen projekt Alima v sodelovanju z južno Bavarsko. Projekt so poimenovali *Naša nova velika družina*, v njem pa sodelujejo ljudje iz socialno šibkejših družin. Vse osebe so bile v času vpletenosti v projekt brezposelne in so se vključile z namenom socializacije. Dejavnosti, ki jih opravljajo, so (Palovšnik 2013):

- razna kmetijska dela na kmetiji,
- obiskovanje uro in pol trajajočega pouka (učenje slovenskega jezika in biodinamičnega kmetovanja),
- kulinarično izobraževanje in kuhanje,
- ogled širše okolice kmetije in kraja, v katerem so nastanjeni,
- medsebojno druženje in pogovori (socializiranje).

Projekt predstavlja način dobrega socializiranja, v katerem se ljudje učijo novih poklicev, življenjskih izkušenj, pridobivajo nova poznanstva in spoznavajo lastne želje in potencialne. Skozi projekt imajo odlično priložnost reintegracije v družbo in delovno okolje. V tovrstno in tudi temu podobna okolja se lahko vključi vse vrste socialno ogroženih ljudi, kot so mladi, starejši, brezposelni, invalidi in drugi, ki imajo potrebo po socialni integraciji. V zgoraj omenjenem primeru je tudi meddržavno sodelovanje, preko katerega države pokažejo zmožnost sodelovanja in medkulturnega spoznavanja. Hkrati pa se ljudje učijo o naravi, oskrbi in pridelovanju hrane. Za obstoj podeželja, kulturne in naravne dediščine je izredno pomembna pridobitev mladih ljudi na področju razvoja podeželja in kmetijstva. V tem primeru bi bilo preprosto vključiti mlade ljudi skozi šolstvo in šolske projekte, da bi se lahko mladi s tem že zgodaj seznanili. Tako bi dali priložnost razvoja že zgodaj, preden jih

omejujoča miselnost ljudi prevzame v negativizem in idejo nemogočega spreminjanja trenutnega položaja na bolje.

9.1 Povzetek ključnih ugotovitev diplomskega dela

V diplomskem delu sem prikazala trenutno ekonomsko in socialno stanje v Evropi in Sloveniji. Zaradi gospodarske krize so ekonomski in socialni temelji zrahljani in na robu propada. Opisala sem stališča Evropske unije glede rešitve problema, ki ga je pripeljala kriza, saj se trudi vzpostaviti ponovno ravnovesje. Pod okriljem EU se v Evropi in Sloveniji odvijajo različni projekti in programi, ki skušajo omiliti in rešiti probleme, s katerimi se spopadajo na področju ekonomije, sociale in razvoja podeželja.

Opisala sem področje socialnega podjetništva, njegovega razvoja, razsežnosti in vpliva v svetu, Evropskih državah in Sloveniji. Preko obstoječih primerov sem osvetlila namen socialnega podjetništva in ga opredelila kot del rešitve zgornjih problemov.

Drugi del naslova tega diplomskega dela sem opisala na podlagi obstoječih primerov in potreb, ki jih odraža. Osredotočila sem se na Gorenjsko regijo, ki sicer ni najbolj ogrožena regija v Sloveniji, vendar prav zaradi tega nima pravega poudarka na razvoju podeželja, še posebej pa ne v povezavi s socialnim podjetništvom. Koncept te diplomske naloge pa je prav to – uporabiti socialno podjetništvo kot instrument za razvoj podeželja.

Na podlagi vsega napisanega lahko trdim, da ima Gorenjska regija vse strukturne podlage za izvedljivost socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja. Potencialov in želja je veliko, čeprav so v tem trenutku morda še nejasni in nerazčiščeni. Problem izhaja predvsem iz nezaveščenosti ljudi, zato lahko trdim, da je prav to en od največjih problemov, ki omejuje uspeh. Poleg tega je tudi malo izobraževanja na tem področju, zato je večina ljudi samoukih ali pa se odločijo za študij v tujini, ki ima to področje razvito že dlje časa. Vzpostaviti bi bilo treba konkreten študijski program, ki bi omogočil strokovno podlago in tako širjenje dejavnosti ter koristnega znanja.

Različne institucije bi morale oglaševati take priložnosti, ker pa tega ne počnejo, ljudje večinoma niti ne vedo za socialno podjetništvo, kaj šele, da bi bil to koristen instrument za razvoj podeželja. Zato tudi nikjer v Sloveniji, še manj pa na Gorenjskem, ne vidimo ali slišimo o tem, nikjer ni letakov, oglaševalskih panojev ali objave dogodkov, ki to podpirajo. Res je tudi, da takih dogodkov ni veliko, pravzaprav jih je premalo, kar kaže na to, da se uporablja napačen način osveščanja ljudi. To predstavlja velik problem, saj ljudje morajo najprej izvedeti, da nekaj obstaja, šele potem lahko začnejo o tem razmišljati in se v tej smeri izobraževati. Pozneje končno lahko nastanejo tudi dejanja, ki uresničijo idejo. Širjenje informacij in oglaševanje sta tako zelo pomembna, da lahko trdim, da sta pravzaprav ena od prvih ključnih premikov za razvoj socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja.

Gorenjska regija sicer ima institucije, seveda pod državnim okriljem, ki delujejo na področju socialnega podjetništva in razvoja podeželja, vendar s premajhnim obsegom oziroma so površinsko osredotočene. Projekti se ne razvijejo in ne prodrejo globoko. Zaradi tega tudi niso obstojni, namen pa se ne uresniči. Načrtovati je treba dolgoročno in dovolj natančno, da se projekt lahko obdrži in nadaljuje, saj je cilj, da se lahko spremembe zakoreninijo in dejansko učinkujejo. Vključiti je treba dejavnike, ki so se v drugih, uspešno izvedenih projektih, izkazali za dobrodošle in učinkovite. Razvili bi lahko modele za dobro izvedbo projektov, ki bi omogočili obstanek. Pri tem bi lahko pomagale institucije, ustanovljene prav za to podporo, kot je na primer *Svet za socialno podjetništvo*, ki ga je Vlada RS imenovala kmalu po tem, ko so sprejeli Zakon o socialnem podjetništvu. Zakon naj bi omogočil lažje delovanje znotraj tega, vendar se podjetja počasi odločajo za registracijo socialnih podjetij.

Kljub vsemu obstajajo pobudniki socialnega podjetništva in razvoja podeželja ter vidijo smisel v povezovanju. Dokaz za to so projekti, ki sem jih opisala v nalogi in nam prikazujejo pozitivno sliko njihovega delovanja, poleg tega pa motivacijo za še večji razvoj tega področja. Koristi, ki jih imamo ljudje od tega, so izjemno pomembne za reševanje problemov v Sloveniji in na Gorenjskem. Poleg vseh osnovnih pozitivnih rezultatov, kot je družbeno vključevanje socialno šibkih ljudi in zmanjševanje brezposelnosti, nam prinaša tudi zadovoljstvo in srečo, saj tako opravljamo tudi svoj del družbene odgovornosti in solidarnosti. S tem pridobimo pozitivnejše razmišljanje, ki nas popelje do novih priložnosti in dobrih poslovnih idej ter inovacij. Če združimo vse to, skupaj z razvojem podeželja, lahko dosežemo vsesplošen socialno-gospodarski uspeh. Postanemo lahko trdno stoječa družba, ki je samozadostna, vendar široko odprta tudi za tuja vlaganja. S tem sem se že dotaknila večjega problema, kot je razvoj podeželja na Gorenjskem, saj lahko taki dejavniki sprememb posežejo ne le lokalno, temveč tudi nacionalno in časoma morda tudi globalno.

9.2 Povzetek glavnih predlogov

Z vsemi možnostmi socialnega podjetništva, ki so nam ponujene, od zakona do finančne pomoči, se moramo še vedno vprašati, zakaj je vse že delujoče premalo za to, da bi ljudje socialno podjetništvo spoznali in bi se razvijalo. Za to so potrebni še drugi elementi, kot je utrditev in optimiziranje Zakona o socialnem podjetništvu. Večina sprejetih zakonov ni ustvarjena povsem idealno za tisto, za kar so sprejeti, in se vedno nadgrajujejo in spreminjajo. Zakon o socialnem podjetništvu ni izjema; čas pokaže slabe lastnosti zakona in na podlagi tega se ga lahko izboljša.

Uporabili bi lahko tudi elemente podobnih zakonov, sprejetih v tujini, kjer imajo za seboj že daljša obdobja delovanja na področju socialnega podjetništva. Prav tako bi se lahko iz drugih držav uporabilo matrike, ki jih uporabljajo za dobro prakso z uspešnimi rezultati. Tako bi projektom omogočili tudi večjo strokovnost in nadzor na področju njihovega izvajanja, saj je nadzor v Sloveniji slabo organiziran. Potreben je nadzor, vendar mora biti dobro načrtovan in strokovno izpeljan ter že v samem začetku temeljito predstavljen, da bodo socialna in druga

podjetja znala pravilno poslovati. Posledično bi lahko tudi projektom zagotovili dolgoročneje cilje, kajti projekti, ki traja leto ali dve, niso ravno dosežek, saj se mora iz projekta razviti ustaljena praksa. Edino to nas popelje do resničnih rešitev naših problemov.

Obstaja tudi problem zagotavljanja sredstev. Zaradi vedno manjkajočih finančnih in drugih sredstev so potrebni večji vložki za podporo, predvsem pa boljši izkoristki danih sredstev za izvajanje. Tudi za to bi morali biti natančnejši in bolj zastavljeni finančni načrti, ki bi jih lahko pridobili s strani institucij, kot sta npr. Svet za socialno podjetništvo in Agencija za regionalni razvoj. Prevezli bi lahko tudi prakso iz tujine, na primer iz Združenih držav Amerike, kjer se v socialna podjetja vključujejo predvsem nevladne organizacije (NVO) in večje korporacije, saj imajo od vlaganja veliko koristi, kot je na primer oglaševanje ter pridobitev dobrega imena, saj že z majhnim deležem svojega dobička naredijo dobro delo in pomagajo socialno šibkejšim, ogroženim živalim ali okolju. Opravijo svoj del družbene odgovornosti, v zameno pa dobijo še več kot lastno zadovoljstvo, saj igrajo 'igro podjetništva' in s tem tudi služijo. S tako finančno gotovostjo bi se več podjetij odločalo tudi za tovrstno podjetništvo.

K večji udeležbi tovrstnega podjetništva bi pripomogla tudi ustanovitev študijskih programov oziroma strokovna izobraževanja na področju socialnega podjetništva in razvoja podeželja. S pridobljenim znanjem se ljudje odločajo lažje in pogumneje, česar pa manjka pri težkih odločitvah, ki so ponavadi o ključnega pomena. Na primorski univerzi so oglaševali program socialnega podjetništva, ki pa ni zaživel. Namenjen je bil predvsem tistim, ki so se že vsaj nekaj let s tem ukvarjali ali so bili celo direktorji takih organizacij. S takimi omejitvami se bo za tako izobraževanje odločil redko kateri študent, saj ga zavrnejo že na samem začetku. Pomembne so izkušnje, vendar je pomembno tudi izobraževanje. Sklenemo lahko z dejstvom, da eno brez drugega ne gre.

Koristno bi bilo vključevanje šolskega sistema in mladih v socialno-razvojne programe, predvsem v regionalnih območjih z obstoječim problemom. Tako bi učenci pridobili znanje že dovolj zgodaj in bi razumeli probleme, s katerimi se soočamo in katerih vpliv je treba zmanjševati. Šolstvo se že vključuje v razne projekte, kot je na primer projekt Naša nova velika družina, ki je odličen primer socialnega podjetništva kot instrumenta za razvoj podeželja. Učence in dijake pritegnejo inovativne ideje in praksa le še potrdi in osvetli namen teh, tako se tudi začnejo razvijati in sodelovati. Lokalno povezovanje vseh vrst organizacij, tako poslovnih kot šolskih, prinese veliko dobrih rezultatov.

V veliki meri se mora vsaka stvar oglaševati in širiti dejstva, zato je treba povečati oglaševanje aktivnih projektov in njihovih ciljev na področju razvoja socialnega podjetništva in podeželja. Večina projektov se izpelje brez pozornosti ljudi, ki se jih projekt lahko celo dotika. Že boljše medsebojno sodelovanje in celostni pogled problema lahko pripeljeta do večje prepoznavnosti. Vključitev vseh vrst podjetij in dejavnosti pripomore k sodelovanju, to pa tudi do oglaševanja, četudi morda ne načrtovanega. Povezali bi se lahko tudi z obstoječimi

socialnimi podjetji iz tujine, ki delujejo na področju razvoja podeželja in imajo dobre rezultate. Z njimi bi lahko vzpostavili tudi podjetniška partnerstva in si tako omogočili medsebojno svetovanje in posledično uspešnejše poslovanje.

Občutek, da se temu moramo posvetiti in to razvijati, bi lahko prišel iz večje pripadnosti lastnemu okolju in občutku za solidarnost, vendar način, kako to doseči, predstavlja veliko vprašanje. Verjetno je to le vprašanje želje ali pa samo dovolj močne želje.

LITERATURA

- ADEST. 2007. *The system of Italian Economy*. Veneto: ADEST.
- Andragoški center Republike Slovenije. 2005. *Program usposabljanja za življenjsko uspešnost (UŽU-IP)*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Banjanac Lubej, Saša. 2013. *Dolores Kores: črpanje evropskih sredstev le zasebnikom*. [Http://www.rtv slo.si/slovenija/dolores-kores-crpanje-evropskih-sredstev-le-zasebnikom/314442](http://www.rtv slo.si/slovenija/dolores-kores-crpanje-evropskih-sredstev-le-zasebnikom/314442) (2. 6. 2013).
- BSC. 2006. *RRP Gorenjske 2007-2013*. Kranj: BSC.
- BSC. 2013a. *O regionalnem razvoju*. [Http://www.bsc-kranj.si/O-regionalnem-razvoju](http://www.bsc-kranj.si/O-regionalnem-razvoju) (28. 5. 2013).
- BSC. 2013b. *Lokalna akcijska skupina »Gorenjska košarica«*. [Http://www.bsc-kranj.si/o-regionalnem-razvoju/lokalna-akcijska-skupina-za-razvoj-podezelja-gorenjska-kosarica](http://www.bsc-kranj.si/o-regionalnem-razvoju/lokalna-akcijska-skupina-za-razvoj-podezelja-gorenjska-kosarica) (28. 5. 2013).
- Dees, Gregory. 1998. *The meaning of Social Entrepreneurship*. Kansas City, MO in Palo Alto, Ca: Kauffman Foundation and Stanford University.
- Department of trade and industry. 2002. *Social Enterprise: a strategy for success. Department of Trade and industry*. London: Department of trade and industry.
- Devetak, Gabrijel. 1980. *Tehnične inovacije*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- DSP Center. 2013. Vstopna stran. [Http://www.dspcenter.si/](http://www.dspcenter.si/) (1. 6. 2013).
- Evropska komisija. 2010. *Evropa 2020*. [Http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/slovenija/index_en.htm](http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/slovenija/index_en.htm) (27. 01. 2013).
- Evropska komisija. 2013a. *ESS 2014-2020*. [Http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=sl](http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=sl) (27. 5. 2013).
- Evropska komisija. 2013b. *Spodbude za podjetja*. [Http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=457&langId=sl](http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=457&langId=sl) (27. 5. 2013).
- Evropska komisija. 2013c. *Spodbujanje socialnega podjetništva*. [Http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=sl](http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=sl) (27. 5. 2013).
- Evropska komisija. 2013č. *Sporočila za medije*. [Http://ec.europa.eu/slovenija/novinarsko_sredisce/sporocila_za_medije/index_sl.htm](http://ec.europa.eu/slovenija/novinarsko_sredisce/sporocila_za_medije/index_sl.htm) (10. 10. 2012).
- Ferreira, Andreja. 2006. Ocena razvoja Zgornje Gorenjske z vidika okoljske, socialne in ekonomske trajnosti. *Geografski vestnik* 78 (2): 25-38.
- J. S. S. 2013. *Zaživelo prvo socialno podjetje na Gorenjskem*. [Http://www.delo.si/gospodarstvo/posel/zazivelo-prvo-socialno-podjetje-na-gorenjskem.html](http://www.delo.si/gospodarstvo/posel/zazivelo-prvo-socialno-podjetje-na-gorenjskem.html) (1. 6. 2013).
- Klemenčič, Marijan. 2006. *Teoretski pogled na razvojne strukture slovenskega podeželja*. [Http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_25/13%20mmk.pdf](http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_25/13%20mmk.pdf) (27. 1. 2013).
- Kokolj Prošek, Janja. 2007. *LEADER 4. os Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2007–2013*. [Http://www.arhiv.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/os_4_leader/gradivo/](http://www.arhiv.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/os_4_leader/gradivo/) (19. 4. 2013).

- Kosi, Danilo. 2012. Identitete regije Slovenije. *Geografski vestnik* 84 (2): 29-41.
- Kržan, Marko. 2012. *Teze za interpretacijo protestov*. [Http://www.dnevnik.si/mnenja/pisma-bralcev/krzan-teze-za-interpretacijo-vcerajšnjih-protestov](http://www.dnevnik.si/mnenja/pisma-bralcev/krzan-teze-za-interpretacijo-vcerajšnjih-protestov) (24. 6. 2013).
- LAS Pogorje. 2013. *Nastanek in namen lokalno akcijske skupine Pogorje*. [Http://www.las-pogorje.si/Slo/main.asp?id=0B0A3CFF](http://www.las-pogorje.si/Slo/main.asp?id=0B0A3CFF) (31. 5. 2013).
- LAS Pri dobrih ljudeh. 2013. *Predstavitvev lokalno akcijske skupine »LAS Pri dobrih ljudeh«*. [Http://www.las-primdobrihljudeh.si/las-pri-dobrih-ljudeh/](http://www.las-primdobrihljudeh.si/las-pri-dobrih-ljudeh/) (31. 5. 2013).
- Likar, Borut, Dejan Križaj in Peter Fatur. 2006. *Management inoviranja*. Koper: Fakulteta za management Koper.
- Locfood. 2013. Vstopna stran. [Http://www.locfood.no/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=101](http://www.locfood.no/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=101) (1. 6. 2013).
- Lužar Šajt, Dušanka. 2008. *Social entrepreneurship – Opportunity for social inclusion of young people*. Konferenčno gradivo srečanja v Mariboru. Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko (SVLR).
- MDDSZ (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti). 2013a. *Javni razpis za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/evropski_socialni_sklad/ess_javni_razpisi_in_pozivi/jr_socialno_podjetnistvo/](http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/evropski_socialni_sklad/ess_javni_razpisi_in_pozivi/jr_socialno_podjetnistvo/) (28. 5. 2013).
- MDDSZ (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti). 2013c. *Predstavitvev rezultatov javnega razpisa za spodbujanje socialnega podjetništva*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/browse/1/article/4/6969/4990af7cc0b72ad649bf66918e572a6/](http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/browse/1/article/4/6969/4990af7cc0b72ad649bf66918e572a6/) (1. 6. 2013).
- MDDSZ (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti). 2013č. *Vlada ustanovila Svet za socialno podjetništvo*. [Http://www.mddsz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1966/6753/](http://www.mddsz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1966/6753/) (28. 05. 2013).
- MDDSZ (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti). 2013d. *O ministrstvu*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/](http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/) (28. 05. 2013).
- MGRT (Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo). 2013. *Evropski sklad za regionalni razvoj*. [Http://www.eu-skladi.si/skladi/predstavitvev-skladov/evropski-sklad-za-regionalni-razvoj](http://www.eu-skladi.si/skladi/predstavitvev-skladov/evropski-sklad-za-regionalni-razvoj) (15. 6. 2013).
- MKGP (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano). 2013a. *Integralna zelena Slovenija*. [Http://www.mko.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article//6492/](http://www.mko.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article//6492/) (30. 6. 2013).
- MKGP (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano). 2013b. *Vsebina programa razvoja podeželja 2007-2013, OS 4 LEADER*. [Http://www.arhiv.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/os_4_leader/gradivo/](http://www.arhiv.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/os_4_leader/gradivo/) (19. 4. 2013).
- Mozaik. 2013a. *Socialno podjetništvo »Spodrast«*. [Http://www.mozaik-drustvo.si/si/zaposlitveni_programi/socialno_podjetnistvo_-_spodrast](http://www.mozaik-drustvo.si/si/zaposlitveni_programi/socialno_podjetnistvo_-_spodrast) (1. 6. 2013).
- Mozaik. 2013b. *Vas sožitja – usposabljanje za dela na področju odkrivanja, ohranjanja in kreativne uporabe romske kulturne dediščine v naselju Pušča*. [Http://www.mozaik-](http://www.mozaik-)

- društvo.si/si/zaposlitveni_programi/vas_soitja__usposabljanje_za_dela_na_podroju_odkrivanja_ohranjanja_in_kreativne_uporabe_romske_kultu (1. 6. 2013).
- Mozaik. 2013c. *Z lokalnimi viri do novih delovnih mest v socialni ekonomiji Pomurja »V sožitju narave in družbe«*. [Http://www.mozaik-društvo.si/si/zaposlitveni_programi/z_lokalnimi_viri_do_novih_delovnih_mest_v_socialni_ekonomiji_pomurja](http://www.mozaik-društvo.si/si/zaposlitveni_programi/z_lokalnimi_viri_do_novih_delovnih_mest_v_socialni_ekonomiji_pomurja) (1. 6. 2013).
- Palovšnik, Ema. 2013. Socialni projekt ALIMA na biodinamični kmetiji Zavodnik. *Svitanje* IX (2): 9-10.
- Polajnar Horvat, Katarina. 2012. Oblikovanje modela razvoja okoljske ozaveščenosti in okolju prijaznega vedenja. *Geografski vestnik* 84 (2): 43-52.
- Razvojna agencija Sora. 2006. *RPP občin Gorenja vas – Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri 2007-2013*. [Http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=193&Naslov=Razvojniprogrami](http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=193&Naslov=Razvojniprogrami) (31. 5. 2013).
- Razvojna agencija Sora. 2013a. *O podjetju*. [Http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=173&Naslov=O_podjetju](http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=173&Naslov=O_podjetju) (31. 5. 2013).
- Razvojna agencija Sora. 2013b. *Teden obrti in podjetništva*. [Http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=209&Naslov=Teden_obrti_in_podjetnistva](http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=209&Naslov=Teden_obrti_in_podjetnistva) (31. 5. 2013).
- Razvojna agencija Sora. 2013c. *Lokalna akcijska skupina loškega pogorja*. [Http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=194&Naslov=LAS_loškega_pogorja](http://www.ra-sora.si/default.aspx?Tip=1551651&KeyID=194&Naslov=LAS_loškega_pogorja) (31. 5. 2013).
- Smrekar, Aleš. 2012. Environmental awareness in Slovenia through residents' relationship to waste. *Geografski vestnik* 84 (1):129-139.
- SVLR (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko). 2013. *Področje regionalnega razvoja*. [Http://www.arhiv.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/podrocje_regionalnega_razvoja/index.html](http://www.arhiv.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/podrocje_regionalnega_razvoja/index.html) (15. 7. 2013).
- Škulj, Darja. 2008. *Črpanje sredstev iz evropskega kohezijskega sklada*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Yunus, Muhammad. 2009. *Novemu kapitalizmu nasproti: socialno podjetništvo za svet brez revščine*. Tržič: Učila International d. o. o.

VIRI

- BSC. 2013c. *O nas*. [Http://www.bsc-kranj.si/O-nas](http://www.bsc-kranj.si/O-nas) (28. 05. 2013).
- MDDSZ (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti). 2013b. *Evidenca socialnih podjetij*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/socialno_podjetnistvo/evidenca_so_p/](http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/socialno_podjetnistvo/evidenca_so_p/) (9. 8. 2013).
- SURS (Statistični urad Republike Slovenije). 2013. *Slovenske regije v številkah*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

PRAVNI VIRI

Uredba 1698/2005/ES o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. *Uradni list EU*, št. L 277/2005.

ZsocP (Zakon o socialnem podjetništvu). *Uradni list RS*, št. 20/2011.

ZSRR-2 (Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja). *Uradni list RS*, št. 20/2011.